

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra výtvarné výchovy

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

FILMOVÁ VÝCHOVA U NÁS A VE SVĚTĚ V SOUVISLOSTI S VÝTVARNOU VÝCHOVOU

CZECH AND FOREIGN FILM EDUCATION IN CONNECTION WITH ART EDUCATION

Amálie Horváthová

4. ročník, prezenční studium

Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání – Výtvarná výchova se zaměřením na vzdělávání

Duben 2016

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Linda Arbanová, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím literatury a informací, na něž odkazuji.

V Praze dne

Podpis

Děkuji vedoucí své bakalářské práce Mgr. Lindě Arbanové, Phd. za spolupráci, inspirativní podněty a množství užitečných odkazů. Také za její cenné rady a péči o ucelenost práce.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá filmovou výchovou a ukazuje její různá pojetí, zkoumá filmovou výchovu v souvislosti s výchovou výtvarnou. Představuje a srovnává různé zahraniční přístupy, poukazuje na zajímavé zahraniční i české projekty, které se liší v metodách a které se přímo dotýkají a prolínají s výtvarnou výchovou. I přes to, že filmová výchova již může být samostatným předmětem, bakalářská práce se zaměřuje na její vztah a využití v rámci výtvarné výchovy.

The bachelor thesis deals with film education, shows its various concepts and explores film education in connection with art education. The thesis presents and compares different approaches of film education abroad and shows interesting Czech and foreign projects which differ in their methods and directly affect art education. Even though a subject of film education can already be applied as a separate subject in a school curriculum, this bachelor thesis focuses on the relationship and use of film education in the context of art education.

KLÍČOVÁ SLOVA

filmová a audiovizuální výchova, výtvarná výchova, vzdělávací programy a projekty, mezi-předmětové vztahy

film and audiovisual education, art education, educational programs and projects, interdisciplinary relations

Horváthová, A.: Filmová výchova u nás a ve světě v souvislosti s výtvarnou výchovou. [Bakalářská práce] Praha 2016 – Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, katedra výtvarné výchovy, s.

OBSAH

TEORETICKÁ ČÁST	5
ÚVOD.....	5
FILMOVÁ VÝCHOVA NA ŠKOLÁCH.....	6
UKOTVENÍ FILMOVÉ VÝCHOVY V RVP, STYČNÉ BODY S VÝTVARNOU VÝCHOVOU	9
FILM A VÝTVARNÁ VÝCHOVA.....	11
FILMOVÝ OBRAZ.....	11
FILMOVÁ VÝCHOVA V ČESKÉ REPUBLICE	15
ZAHRANIČNÍ INSTITUCE, SPOLEČNOSTI, PROJEKTY	21
VELKÁ BRITÁNIE	23
IRSKO	25
DÁNSKO.....	25
LOTYŠSKO, LITVA.....	27
NIZOZEMSKO	27
POLSKO.....	28
RUMUNSKO	29
BELGIE	30
SLOVINSKO	30
AUSTRÁLIE.....	30
USA	31
KANADA.....	32
MEXICO.....	32
PRAKTICKÁ ČÁST	33
- METODICKÉ MATERIÁLY.....	33
ILUSTRACE A UČEBNÍ POMŮCKY PRO ŽÁKY	33

PRACOVNÍ LISTY	36
DIDAKTICKÁ ČÁST	38
ANIMOVANÝ FILM.....	38
SECESE V OBECNÍM DOMĚ.....	41
ZÁVĚR	47
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ:	49

TEORETICKÁ ČÁST

ÚVOD

Během několika posledních let se film ve výuce prosazuje čím dál více. Od roku 2010 se filmová/audiovizuální výchova (FaV), společně s výchovou dramatickou a etickou, řadí v Rámcovém vzdělávacím programu mezi Doplňující vzdělávací obory. Stejně tak je ale zřejmé, že filmové médium lze využít napříč různými předměty. Historické filmy poukazující na významné události lze zahrnout do výuky dějepisu, životopisné filmy do hodin literatury, porozumění filmu je důležité i pro mediální výchovu, která vidí film jako jedno z médií schopné se svým divákem manipulovat. I přes to, že má dnes již filmová výchova své samostatné postavení v rámci kurikula, film se stal pro člověka tak běžným prostředkem, že jej lze využívat i v rámci mezioborové spolupráce, jak je na školách běžné. I když má filmová výchova své vlastní kurikulum, samostatný předmět čelí mnohým problémům, ať už se jedná o nedostatek kvalifikovaných pedagogů, jelikož pro předmět neexistuje patřičná aprobace, nebo nedostatek hodinových dotací. V neposlední řadě naráží i na fakt, že FaV patří pouze mezi doplňující vzdělávací obory, tudíž není nutné její začlenění jako samostatného předmětu do školních osnov. Předmět filmové výchovy se tedy často integruje do ostatních předmětů.

Film se dle mého názoru pojí nevyhnutelně a velmi snadně s výtvarnou výchovou. Integrace filmu do výuky v rámci výtvarné výchovy je procesem, který nabízí mnoho možností. Stejně jako malba či grafika, v praktické výuce filmové tvorby je film uměleckým dílem, stává se uměleckým vyjádřením. V dnešní době je patrná značná produkce digitálních filmů, z USA k nám přichází velké množství filmů s 3D efekty či animované filmy vytvořené prostřednictvím nejnovějších technologií. Moderní technologie vládnu i světu reklamy a médií, filmová a vizuální gramotnost je tudíž více než žádoucí.

Důležitost filmové gramotnosti není fenoménem jen naší doby, již při samotném počátku filmové tvorby bylo autorům jasné, jakou sílu film má a jak dokáže ovlivňovat své diváky. Německý historik umění Erwin Panovsky již v roce 1934 uvedl: „Ať se nám to líbí či nikoli, právě film - více než jakýkoli jiný faktor - ovlivňuje názor, vkus, jazyk, oblečení, chování a dokonce i fyzický vzhled obecnstva“ (podle Perkner, Kopaněvová, a Bílková – Belnayová, 1988). Právě proto by filmová výchova měla mít na školách své pevné místo.

Film, tedy pojem, který lze chápat čistě jako umělecké dílo, způsob vlastního vyjádření či médium, které má za úkol nás pouze pobavit, je současně i jazykem, kterým k nám promlouvají média, a je tedy pevnou součástí naší kultury.

Bakalářská práce se zabývá projekty, školami a institucemi, které chápou film jako umělecký prostředek. V teoretické části práce je poukázáno na pozici FaV v rámci RVP, hledají se její styčné body s výtvarnou výchovou. Je srovnáván filmový a výtvarný obraz a jsou představeny jednotlivé české i zahraniční iniciativy, které se zabývají filmovou výchovou. Praktická část bakalářské práce se věnuje učebním pomůckám, sestává se z pracovních listů, které mohou pedagogové při výuce filmové výchovy využít. Didaktická část se zabývá animovaným filmem a představuje program spjatý s výstavou secese v Obecním domě v Praze.

FILMOVÁ VÝCHOVA NA ŠKOLÁCH

Důležitost filmové výchovy si uvědomuje řada autorů a pedagogů, Miroslav Petříček v článku *Několik důvodů, proč by měla být filmová/audiovizuální výchova součástí vzdělání* z roku 2007 vyzdvihuje film jako jeden z druhů umění, se kterým se žáci v dnešní době setkávají nejčastěji. Zároveň poukazuje na fakt, že hlubší znalost filmu a filmového jazyka umožňuje lepší orientaci v realitě, která je mediálně zprostředkovaná. Mimo to, že filmová výchova dovoluje porozumět světu, ve kterém žijeme, je možné chápat film jako médium pro umělecké sebevyjádření.

I když je dnes filmová/audiovizuální výchova samostatným doplňkovým předmětem, film je často využíván v různých předmětech jako učební pomůcka, ať už při výuce cizích jazyků, či při promítání filmových adaptací literárních děl a historických událostí. Je mnoho způsobů, jak filmovou výchovu uchopit, může se jednat pouze o doplněk pro zpestření hodin, dokument k probíraným událostem, nebo jazyk, kterým lze promlouvat s ostatními a skrze který lze vyjádřit a uvolnit svůj kreativní potenciál. Jednou možností je učit žáky o kinematografii, filmové historii a klíčových filmových dílech, další je pojmout film jako médium, které lze analyzovat i samostatně vytvářet, ať už z hlediska produkce hraného či animovaného filmu. „Lze říci, že preferujeme nikoli další předmět, který se může obrátit ve výchovu ke znalosti filmové historie jako spíše budování povědomí o možnostech práce s filmem, počítačovými hrami, videem, animací“ (Krátká, Vacek).

Jen zřídka na školách probíhá praktická výuka filmu, kde film slouží jako vyjadřovací prostředek, ale i takové případy lze v českém školství nalézt. Analýza v článku Marie Hlávkové *Videoart a jeho začlenění do výuky na ZŠ, ZUŠ a SŠ* ukazuje školy a projekty, které film do výuky VV už nějakým způsobem přijaly. Školy využívají především animace – ať už animaci kreslenou, animaci s plastelínou, s hlínou, se skutečnými předměty nebo 3D animaci. Dále videa, záběry a dokumentární filmy pořízené kamerou nebo digitálním fotoaparátem a následně upravené v počítači. Školy, kde tyto projekty vznikaly, jsou především základními uměleckými školami, mezi zástupce patří např. ZUŠ Bechyně, ZUŠ Police nad Metují, ZUŠ Dačice nebo ZUŠ Biskupská, Praha. Článek M. Hlávkové poukazuje i na výuku videoartu v zahraničí - vyzdvihuje např. Kanadu, která se pyšní propracovaným metodickým plánem výuky videoartu.

Projekt Film a škola naopak seznamuje žáky s historií kinematografie a poodhaluje díla autorů, které jsou součástí kulturního dědictví a všeobecného přehledu (FILM A ŠKOLA). Film dále dokáže rozvíjet mediální gramotnost, proto je snadné propojit a používat jej v rámci mediální výchovy. Žáci se tak učí tomu, jak s filmem pracují média, a učí se, že je nutné přijímat film aktivně a kriticky.

Filmová výchova učí žáky nejen filmové řeči či principům animace, ale i to, jak přenést své myšlenky a nápady na filmové plátno, jak se vyjádřit filmovou řečí, i proto lze na film na-

hlížet jako na způsob sebevyjádření. „Filmová výchova má žákům umožnit pochopit a z vlastní zkušenosti poznat, že film není jen hra s technologiemi, ale že je to především příležitost rozvíjet vlastní tvořivost jazykem filmového umění“ (Pastorová, 2007).

UKOTVENÍ FILMOVÉ VÝCHOVY V RVP, STYČNÉ BODY S VÝTVARNOU VÝCHOVOU

„Když se podíváme na animaci pohledem RVP, můžeme říci, že animace ve výuce klade důraz na sociální a komunikativní kompetence, mediální a filmovou výuku, digitální gramotnost a možnost mezipředmětových přesahů. Díky tomu se rozvíjí i spolupráce mezi učiteli na škole“ (Borský, 2015).

Koncepce filmové výchovy vznikala pod vedením prof. Mgr. Rudolfa Adlera a Mgr. Jarmily Šlaisové a práce na ní navazovala na tezi Rudolfa Adlera *Audiovizuální a filmová výchova – teze pro zpracování vzdělávacího obsahu*, která byla zhotovena v roce 2009. Prof. Adler také v článku *Filmová/audiovizuální výchova. Proč a jak* zmiňuje propojenost filmové výchovy a výtvarného umění, rovněž zdůrazňuje důležitost praktické stránky filmové výchovy. „Filmová řeč, její výrazové prostředky jsou v řadě ohledů inspirovány a přímo existenčně propojeny s výrazovými prostředky historicky předcházejících umění (...) a zejména vlastní tvůrčí zkušenost s filmovým výrazem, jako významným zdrojem komunikace, může k rozvoji osobnosti žáka právě v současnosti a budoucnosti jistě výrazně přispět“ (Adler, 2011).

V září roku 2010 se předmět s názvem filmová/audiovizuální výchova zařadil do Rámcového vzdělávacího programu základních škol a gymnázií a spolu s dramatickou, etickou a taneční a pohybovou výchovou spadá mezi Doplňující vzdělávací obory, tudíž není povinnou součástí základního vzdělávání. Váže se ke vzdělávací oblasti Umění a kultura. Rámcový vzdělávací program definuje FaV jako propojení: vlastní tvůrčí zkušenosti z filmové/audiovizuální tvorby, schopnosti vnímat díla vytvořená audiovizuálními výrazovými prostředky a uvědomovat si jejich hodnoty a potřeby zaujmout a formulovat názor na filmové/audiovizuální dílo.

Mezi očekávanými výstupy pro druhé období prvního stupně ZŠ lze nalézt styčné body s výtvarnou výchovou a tvůrčí činností žáků: žák experimentuje se samostatně vytvořenými výtvarnými prvky a vytváří pohybové efekty, ve své tvorbě uplatňuje základy animace (FAV-5-1-01), žák vytváří série fotografií a jiných statických vizualizací, následně s nimi

experimentuje a využívá možností technologií vytvářející pohybový efekt (FAV-5-1-03). Mezi učivem - uplatnění subjektivity, pozorování, smyslového vnímání - je tomu obdobně, a to kresby vytvořené různými technikami, pořízené v sériích pro vytvoření iluze pohybu, vizuální hry s těmito prvky.

Na druhém stupni ZŠ by měl žák dle očekávaných výstupů např. užívat barvu jako výrazový a dramaturgický prostředek pohyblivého obrazu při vlastní tvorbě a experimentování (FAV-9-1-05), pracovat samostatně s jednoduchou kamerou (fotoaparát) a ovládat její funkce pro svůj tvůrčí záměr (FAV-9-1-06).

V RVP pro gymnázia v sekci F/AV je mezi učivem i vývoj uměleckých vyjadřovacích prostředků podstatných pro porozumění aktuální obrazové komunikaci – proměnlivost obrazu v čase, proměnlivost tvaru (animovaný film, nová média).

Doplňující obor FaV v RVP pro gymnázia rovněž podporuje rozvoj žáků jako uživatelů filmových produktů a rozvíjí jejich vnímavost a tvůrčí schopnosti, žák propojuje vlastní zkušenost z tvorby s vnímáním filmového díla. Žáci si mají rozvinout schopnost porozumět řeči filmu a stejně důležitou složkou je i vlastní tvorba žáků. Vzdělávací obsah předmětu navazuje na okruhy tvůrčích činností v základním vzdělávání, na gymnáziu se pozornost dále věnuje především tvorbě záměru a konceptu filmového/audiovizuálního díla, tvorbě vlastního filmového/audiovizuálního díla, individuální tvůrčí zkušenosti a prožitku z ní.

Mezi očekávanými výstupy, které využívají výtvarné prvky, patří např. experimenty s užitím barvy v barevné dramaturgii vlastního projektu, fotografie s klasickým filmovým materiálem, digitální fotografie, atd. V učivu a podsekci uplatnění subjektivity, pozorování a smyslového vnímání se zmiňují výtvarné postupy jako animace a videoart, mezi uplatnění kreativity, fantazie a senzibility patří práce s kamerou a fotoaparát) manuálním ovládáním, práce se světlem, výtvarný koncept audiovizuálního projektu, fotometrie a senzimetrie, a jako učivo, které má rozvíjet komunikaci, posilování a prohlubování komunikačních dovedností, je uvedena kreativní práce se stříhovým programem, téma umělecké dílo versus komerce a manipulace, etická kritéria umělecké tvorby, umělecké, historické a společenské kontexty.

FILM A VÝTVARNÁ VÝCHOVA

Ačkoli lze s filmem pracovat napříč všemi předměty nebo jako se samostatným předmětem, nabízí se jeho propojení s výtvarnou výchovou.

Ralph David Perez ve svém článku *A Philosophy of Film Education* z roku 2007 vidí film jako estetickou formu, jejíž studiem se studenti učí reagovat na film jako na médium společenského a kulturního vyjádření. Učí se, že film dokáže zpochybnit některé úsudky a hodnoty diváků. Studenti získají vhled do způsobu, jakým filmový jazyk působí na diváky. „Film je uměním naší doby. Je to všudypřítomná forma umění, jeden z nejkreativnějších a neustále se vyvíjejících forem umění, které v dnešní společnosti můžeme nalézt“ (Perez, 2007).

Praktická výuka filmu je příznačná právě pro výtvarnou výchovu, kde se studenti mohou naučit pracovat s technologiemi (počítačem, fotoaparátem, kamerou) smysluplně. Práce s těmito médii je pro žáky jednoduchá, jelikož je obklopují každý den a jejich použití je pro ně, na rozdíl od jiných technik, přirozené.

FILMOVÝ OBRAZ

I když je výtvarná a filmová výchova v mnohém podobná, je důležité upozornit na rozdíl mezi filmovým obrazem a obrazem, jak jej chápe a používá výtvarná výchova. Filmový i výtvarný obraz ztvárňuje realitu, ve které je náš svět redukován na dva rozměry. Filmový obraz má určitá specifika, s výtvarným obrazem se shoduje zejména v tom, že využívá stejné vyjadřovací prostředky, podle Jacquese Aumonta je jimi kompozice, škála odstínů, škála barev a jednoduché grafické prvky obrazu. Filmový i výtvarný obraz rovněž pracují se světlem.

„Film, „pohyblivé obrázky“, jsou na první pohled nejbližší obrazovým uměním, technologická média byla chápána jako překonání malby a kresby v jednom dosti omezeném, ale

přesto vitálním ohledu: mohla zaznamenávat obrazy světa přímo“ (Monaco). Důležitým znakem filmu, který jej odlišuje od malířství a kresby, je pohyblivost obrazů, ze kterých se skládá.

Filmový obraz je také typem vizuálního zobrazení prezentujícího realitu, sny, pocity, myšlenky a vnitřní svět svého tvůrce. Je to tedy určitý typ vyjádření, expresivní médium, které má však na rozdíl od klasického obrazu své odlišnosti. Oproti výtvarnému obrazu řeší filmový obraz také dimenzi času a možnost jeho zachycení v obraze. „Existují velké rozdíly mezi obrazem pracujícím s časem (film, video) a obrazem nepracujícím s časem (malířství, rytectví, fotografie): pouze obrazy pracující s časem jsou schopny poskytnout nám přesvědčivou časovou iluzi“ (Aumont). Dalším rozdílem je způsob, jakým k nám výtvarná a filmová díla promlouvají. Reprezentativní média (obrazová a literární) stojí v ostrém kontrastu se záznamovým uměním (fotografie, film), které poskytuje přímější cestu mezi předmětem a pozorovatelem, jazyk záznamových umění je také méně mnohoznačný než jazyk psaných a obrazových médií (Monaco).

S výtvarným obrazem ale pojí ten filmový i důležitost role diváka. Stejně jako ohraničený výtvarný obraz, tedy ukotvený v rámu, má filmový obraz hranice definované hledáčkem kamery. Zároveň se však oba vztahují k prostoru mimo své hranice. Miroslav Petříček definuje obraz jako způsob, jímž si představujeme svět, to, čemu říkáme skutečnost, a tedy to, co vidíme, když otevřeme oči. Co však dělá obraz obrazem, je jeho rám (Petříček). Rám záběru se krom své skutečné ohraničenosti vymezené kamerou dotýká i problému mimoobrazového pole, překrývání zvuku anebo pohybu kamery, pohyb totiž umožňuje překročit hranici a tím odlišuje filmový obraz od obrazu malířského.

Noel Carroll vytyčuje pět základních podmínek, které definují pohyblivý obraz. Jednou z podmínek, kterou se filmový obraz liší od výtvarného, je možnost pohybu. Dle další podmínky Carroll omezuje filmový obraz nemožností stát se samostatným uměleckým dílem, jak je tomu u obrazu malířského (Carroll).

V odlišnosti s výtvarným obrazem je filmový obraz komplexnější, dotýká se i dalších druhů umění. Filmové dílo zprostředkovává komunikaci s divákem a využívá systém znaků jiných komunikačních systémů, přebírá mnohé z divadla, malířství, hudby i literatury. „Film po-

krývá širokou škálu, od praktické přes environmentální, dále přes obrazové, dramatické a narativní až k hudbě“ (Monaco). Monaco dále uvádí, že film je silně obrazový a má mnohem silnější narativní prvek než jakékoli z ostatních dramatických umění, díky svému jasnému rytmu a zvukové stopě má zase úzkou vazbu k hudbě.

Narativnost ale není omezena pouze na filmová díla. Fakt, že film vypráví nějaký příběh, se v mnohém shoduje s výtvarným uměním, protože i obraz může mít svůj děj, svůj narativ, ten se ale od filmového vyprávění liší. Samostatný filmový obraz je součástí celku a výsledný příběh se k divákům dostane prostřednictvím celé řady jednotlivých obrazů. Na rozdíl od filmu, kde divák výsledný příběh sám rekonstruuje, musí hledat souvislosti mezi obrazy a událostmi a v mysli si je spojit, ve výtvarném umění se často ukazuje celý děj na jediném obraze, nebo cyklu obrazů. Výtvarný obraz tedy zobrazuje několik okamžiků najednou, vždy zachycuje nejpodstatnější část příběhu, jehož celek si divák sám domýšlí. Autor se často věnuje vyjádření klíčové scény příběhu, kdy se čas na obraze zastaví a divák si ve své mysli rozvíjí příběh obrazu, postavy a jejich gesta naznačují předcházející nebo následující děj. V rámci jednoho obrazu může autor zachytit i více příběhů, které zasadí do pozadí obrazu nebo průřezů a jediný obraz tak může představovat různé scény děje. Stejně jako film, i výtvarné umění pracuje se scénováním, scény jsou „režirovány“, autor komponuje svůj obraz podobně, jako režisér pracuje s jednotlivými záběry. Výtvarné umění také může pracovat s textem zasazeným do obrazu, prostřednictvím kterého se divákům dostávají další, často klíčové informace o poslání obrazu. Stejně jako film, i výtvarné umění může ukazovat děj chronologicky či jako přeskupený, obrazy se mohou věnovat jedinému momentu, ale i celé sérii událostí. Několik událostí je často reprezentováno diptychy nebo triptychy, i film může být promítán současně na více pláten, které jsou pojímány jako jeden celek. Výtvarné umění tedy vynalezlo různé způsoby, jak zobrazit konkrétní příběh, film tyto snahy převzal a doplnil je o dimenzi času, trvání a proměny. Vyjadřovací prostředky filmu jsou tudíž shodné s výtvarným uměním, film ale obsahuje i další navíc.

Podobnost filmového a výtvarného obrazu je více než zřejmá, ve vývoji kinematografie existovaly různé snahy o propojení filmu s výtvarným uměním. Jako jednu z uměleckých

forem vnímali film například impresionisté, pro které nebyla důležitá narativita filmu, podle nich měla být filmová tvorba založená na vizuálním rytmu a emocích, jejich filmy se vyznačovaly fascinací obrazovou krásou. Expresionistický styl pronikl do filmu už v roce 1920, kdy byla v Německu uvedena premiéra originálního filmu *Kabinet doktora Caligariho*, který používal stylizované kulisy, různě deformované budovy, přibližoval se stylizaci expresionistické malby. V průběhu prvního desetiletí 20. století přišli malíři s řadou modernistických stylů, kubismus, abstraktní umění, futurismus, dadaismus i surrealismus mají své filmové ozvěny. Někteří umělci se domnívali, že nejčistší forma filmu by měla být abstraktní, vznikaly abstraktní animované filmy. Dadaističtí tvůrci experimentovali s novými formami, odmítali estetické tradice a hledali překvapující, komické kontrasty. Surrealistické filmy také postrádají děj, staví se proti němu, filmy jsou často přímo ovlivněny surrealistickou malbou a surrealistické obrazy se objevují jako kulisy. Zastánci francouzského „čistého“ filmu, neboli *cinéma pur*, chtěli zredukovat film, aby vznikl lyrický a čistý tvar. V 60. letech vznikaly kolážové filmy, které spojovaly materiál z různých zdrojů a období. Za české nové vlny také vznikaly filmy na hranici reality a fantazie, využívaly filmové triky, experimenty, přejímaly prvky výtvarného umění. Ani později nezmizely tendence spojovat film s malířstvím (Thompson, Bordwell). Experimenty s videem, filmem a videokamerami daly vzniknout např. i videoartu, který propojuje výtvarná díla s pohyblivým obrazem.

FILMOVÁ VÝCHOVA V ČESKÉ REPUBLICE

V současné době je filmové výchově věnována velká pozornost. Velkou zásluhu na tom má i program EU **Kreativní Evropa – MEDIA**, podporující evropský audiovizuální průmysl, který je aktivní v řadě projektů a jsou do něj zapojeny všechny státy EU. Kromě mnoha jiných aktivit se zabývá i možnostmi vzdělávání audiovizuálních profesionálů, podporuje producenty, vzdělávání, filmové festivaly, kina a další (Mediadesk).

V reakci na výzvu Kreativní Evropy v roce 2014 vedl Britský Filmový Institut skupinu akademiků a filmových pedagogů z národních agentur a organizací, aby vytvořili rámec náplně předmětu, strukturu na podporu pedagogů napříč Evropou. Vznikl tedy Rámec filmové výchovy, *A Framework for Film Education*, který byl zveřejněn v Paříži v červnu 2015 (BFI). V této brožuře je stanoveno celkem šest základních cílů, které si filmová výchova klade. Pro žáky to znamená 1. pochopit, co je specifické a charakteristické pro film; 2. dozvědět se, že film se kolektivně, stejně tak i individuálně, produkuje a přijímá; 3. zacházet s filmem z kritického, estetického, emociálního, kulturního a kreativního hlediska; 4. mít pravidelný přístup k široké škále filmů a filmových forem; 5. mít povědomí o sociálních a historických kontextech filmu a 6. reflektovat různé způsoby prožívání, poznávání a učení se o filmu. Dokument tedy stanovuje rámec, ze kterého mohou čerpat pedagogové, stejně jako vládní i nevládní organizace, a má přinášet příležitosti a studijní zkušenosti pro studenty všech věkových kategorií. Hovoří o filmu jako o expresivním audiovizuálním procesu a jako jeden z výsledků filmové výchovy uvádí, že studenti by měli být schopni vnímat film jako prostředek pro umělecké vyjádření. Měli by experimentovat s vlastní filmovou tvorbou a být schopni vyjádřit emoce a nápady vycházející z vlastních zkušeností (*A Framework For Film Education*).

Kreativní Evropa/MEDIA vydala také brožuru *Filmová výchova v ČR 2015*, která přináší přehled všech iniciativ filmové výchovy v České republice. Je to v pořadí již druhá publikace, kterou Kreativní Evropa uvedla, první vznikla v souvislosti s Mezinárodním filmovým festivalem ve Zlíně a sloužila jako základ pro diskuzi o filmech pro děti. Druhá publikace přináší reflexi změn, kterými FaV za dva roky prošla (Bednařík, 2015).

Významnou roli pro filmovou výchovu v České republice má **Národní filmový archiv**. Jako reakci na chybějící metodiku a učební materiály pro FaV uvedl NFA v roce 2013 projekt *Program otevřeného filmového vzdělání* – Pofiv. Jedná se o vzdělávací platformu zaměřující se na filmovou výchovu mladých a dětských diváků, která byla koncipována NFA společně s FAMU a společností Free Cinema. Vzdělávací formáty zahrnují filmovou výchovu pro školy i pro veřejnost (NFA).

FaV však čelí nejednomu problému, ať už se jedná o zmiňované chybějící edukační materiály, nepřipravenost učitelů nebo špatné vybavení škol. Na nedostatek pedagogů filmové výchovy reaguje Národní filmový archiv NFA, který pořádá kurzy filmové a audiovizuální výchovy *Jak učit film*. Je určen pro všechny zájemce, především pro pedagogy a budoucí učitele, kteří by se v budoucnu rádi filmovou/audiovizuální tvorbou se svými žáky zabývali. Nabízí tak vzdělávací programy, které obsahují teoretické i praktické lekce. Prvního kurzu, který proběhl v roce 2015, se zúčastnilo 29 zájemců, další odstartuje v říjnu 2016 a přinese s sebou nové kurzy, např. kurz *Filmová analýza* nebo *Film jako volná tvorba*.

NFA nabízí i řadu vzdělávacích programů pro mateřské, základní a střední školy. Pořádá projektové dny, kurzy, přednášky, praktické dílny a speciální projekce, pro některé celovečerní snímky má připraveny pracovní listy a metodické materiály. Pro studenty středních škol a zájemce o filmovou tvorbu nabízí NFA mimo jiné i kurz *Jak stvořit film?*, ve kterém studenti realizují svůj vlastní film a závěrem roku ho promítají na slavnostní premiéře (NFA, 2016).

V roce 2014/2015 díky NFA vznikl portál **filmvychova.cz**, který jistě ocení pedagogové a zájemci o výuku filmové výchovy. Web shromažďuje informace o filmové výchově v ČR, nabízí přehled organizací, institucí a projektů, které se FaV věnují. Zahrnuje i kalendář všech akcí, festivalů a seminářů, které souvisí s filmovou výchovou. Učitelé a pedagogové uvítají učební materiály, sylaby a pracovní listy pro učitele a pedagogy, které mohou volně využívat ve svých hodinách, stejně jako databázi filmů použitelných při výuce (Film výchova).

Jedním z nejúspěšnějších projektů v České republice je **Aeroškola**, vzdělávací projekt napojený na pražská kina (kino Aero, Světozor a Biooko). Aeroškola se věnuje filmové vý-

chově pro děti, školy i dospělé, pro školy nabízí speciální projekce s metodickými materiály, vzdělávací programy jako *Film aktivně*, *Filmový plakát* i animační a filmové dílny, kde se žáci věnují praktické výuce filmové tvorby. Pro děti nabízí *Malou školu animace*, *Aertěk* – filmový tábor pro děti a mládež, *Kurz scenáristiky a tvůrčího psaní* nebo např. *Animační laboratoř*. Aeroškola však nezapomíná ani na dospělé a seniory, kteří mají možnost účastnit se kurzů animace, komiksu, dokumentárního filmu či video tvorby (Aeroškola).

Dalším reprezentantem zabývajícím se výchovou filmu je **Animánie** – nezisková organizace zaměřená na filmovou výchovu jako součást rozvoje kreativity a výtvarné výchovy skrze Základní umělecké školy. Animánie pořádá kroužky a workshopy animace, fotografie či komiksu, nabízí kurzy i pro pedagogické pracovníky. Každoročně také organizuje festival animovaných filmů, *Jarní a Podzimní sklizeň*, kde jsou promítány díla žáků ZUŠ (Animánie).

Mezi další patří spolek **Ultrafun**, který se zabývá výukou animovaného filmu a ostatních multimediálních technik. Za cíl si klade šířit povědomí o animovaném filmu, rozvíjet dětskou kreativitu a imaginaci. Děti od šesti let učí především ploškovou animaci, spolek také pořádá pravidelné sobotní workshopy v Muzeu Karla Zemana a lektorkami jsou především absolventky pražské UMPRUM (Ultrafun).

Tyto projekty se zaměřují na praktickou výuku filmové tvorby a animaci, ale existuje i velké množství takových projektů, které se soustředí převážně na filmovou gramotnost, historické a mezioborové souvislosti, nebo vidí film jako učební pomůcku, kterou lze využít napříč mnoha předměty. Příkladem toho je například úspěšný projekt *Jeden svět na školách*, který nabízí školám možnost využít filmy ve výuce.

V roce 2014 bylo otevřeno **Centrum dokumentárního filmu v Jihlavě**, které nabízí videotéku a filmotéku s velkou řadou filmových titulů. Součástí centra je i projekt *Mezinárodního festivalu dokumentárních filmů v Jihlavě* s orientací na teorii a historii filmu (Bednařík, 2015).

Dalším důležitým centrem, které se otevřelo v roce 2015 je ostravský **Cineport** v oblasti Vítkovic. Má sloužit jako zázemí pro filmaře a amatéry, pro filmová představení a pro práci i experimentování s možnostmi projekcí a obrazu (Provoz).

Asociace českých filmových klubů (AČFK) rovněž podporuje zařazení filmové výchovy do učebních plánů škol. Jednou z iniciativ AČFK je projekt *Film a škola* nabízející materiály, které poslouží při projekci filmu pro učitele i studenty. V současnosti pracuje na nové koncepci filmové výchovy a projektu rozšiřování kompetencí učitelů a začlenění filmu do výuky (AČFK).

Je patrné, že v České republice je o FaV velký zájem, ale děje se tak především prostřednictvím volnočasových aktivit, workshopů, dílen, klubů, táborů a speciálních center pro filmovou tvorbu. Situace na českých školách není komplementární s touto situací. Škol, kde se filmová výchova vyučuje, není mnoho. Přesto lze ale v uplynulých letech pozorovat snahy o zapojení filmové výchovy do školních osnov, které se těší zájmu studentů.

Mezi dobré příklady školní praxe patří například Gymnázium Jana Keplera v Praze. Ve školním roce 2006/2007 vznikl nový seminář *Podoby filmové narace*, ve kterém žáci analyzovali zhlédnuté filmy a seznámili se s teoretickými přístupy ke kinematografii. Dalším otevřeným kurzem vyučující M. Musilové byl *Kurz filmové historie* ve spolupráci s NFA. V roce 2007/2008 se pro studenty opět otevíral volitelný *Kurz filmové historie* pod vedením M. Suché, který seznamoval se základními díly světové kinematografie. Ve stejném roce měli studenti možnost zvolit se také jako volitelný předmět kurz *Podoby filmu* s vyučujícím J. Kolářem, který si kladl za cíl určovat specifika filmu a možnosti filmového vyjádření. Na tento seminář v roce 2010/2011 navazoval seminář *Myšlení filmem* pod vedením M. Horyna. Seminář *Podoby filmu* pokračuje až dodnes, novinkou v roce 2015/2016 jsou ale i další dva semináře – *Tvůrčí filmový seminář* a *Praktický filmový seminář*. Tvůrčí filmový seminář vedou Tomáš Kudrna a Jasek Kvasničák a seminář si jasně klade za cíl napsat scénář a natočit film. Druhý z předmětů, Praktický filmový seminář, má na starost student FAMU Jakub Jirásek a studenti se v něm mohou seznámit se základy filmařského řemesla, naučí se analýzu a použití filmového jazyka nebo práci s herci. Výsledkem tohoto semináře budou krátké filmy, scénáře a analýzy (GJK).

V roce 2010/2011 vznikl na Prvním obnoveném reálném gymnáziu v Praze *PORG Seminář myšlení filmem a o filmu*. Vyučoval jej student FAMU Matěj Strnad, seminář se zabýval filmovou řečí a její analýzou a pre- a postkinematografií. Gymnázium Jateční 22 Ústí nad

Labem v roce 2011/2012 zavedlo seminář *Dějiny kinematografie: literatura a film* jako volitelný předmět pro studenty nejvyšších ročníků (Lipovská, 2015).

Gymnázium Pavla Tigrida v Ostravě již v roce 2006 zahájilo seminář s názvem *Filmová, divadelní a mediální tvorba*, který se zabýval historií médií, teorií filmu a praktická tvorba byla zajišťována speciálními workshopy a exkurzemi. Dnes nabízí seminář *Filmová, mediální a divadelní studia*. Na škole také funguje projekt *Úvod do studia filmové tvorby*, v jehož rámci se studenti seznámí s pojmy z oblasti historie a teorie filmu a učí se interpretovat vybraná filmová díla, tento projekt je však spojen s předmětem Český jazyk a literatura (Jazykové gymnázium Pavla Tigrida).

Existuje i mnoho škol, které využívají animovaný film v rámci výtvarné výchovy. Příkladem výuky animovaného filmu na základní umělecké škole je ZUŠ Strakonice, kde vznikají krátké animace pod vedením Jitky Petrašové. Festivalu Animánie 2015 se účastnili žáci základních uměleckých škol, např. ZUŠ Ledec nad Sázavou, ZUŠ Bruntál, ZUŠ Ústí nad Orlicí, ZUŠ SŠ Letná, ZUŠ Soběslav, i žáci základních a středních škol - ZŠ A. Sochora Duchcov, ZŠ Jakuba Arbesa Most, Tyršova ZŠ a MŠ, ZŠ Novosedlice, SUŠ Ostrava a další (ANIMÁNIE).

Dalším filmovým festivalem zabývajícím se filmy pro děti je **Zlínský filmový festival** – Mezinárodní festival filmů pro děti a mládež, který je největší událostí svého druhu na světě. Jeho posláním je prezentace světového i národního filmu pro děti a mládež, chce filmem vzdělávat a rozvíjet estetické i sociální cítění. Při festivalu probíhá řada dalších akcí a doprovodných projektů, jedním z nich je Festivalový tábor pro děti, kde si mohou malí filmaři vyzkoušet animaci, dabing nebo moderování. V rámci doprovodných programů se mohou děti a žáci dozvědět více o filmové tvorbě nebo si vyzkoušet praktické workshopy animace (Zlín Film Festival).

Mezi další organizace, které nabízí kurzy animace, patří **Muzeum Karla Zemana** v Praze 1. Kromě výtvarných dílen pořádá muzeum tvůrčí workshopy animace pro zájemce od 6 let. Workshopy probíhají pod vedením členů sdružení Ultrafun (Muzeum Karla Zemana).

Animované filmy vznikají například i na příměstských táborech studia **Bubec** v Praze – Řeporyjích pod vedením Kateřiny Hikadové a Heleny Tůmové. Děti se samy starají o kuli-

sy, loutky, scénář filmu, ozvučení i samotné fotografování (Bubec). Je zřejmé, že v České republice existuje mnoho iniciativ, které začleňují výuku filmu do svého programu, ať už se jedná o samostatné organizace a společnosti, workshopy a kurzy, nebo využití filmu v rámci výuky v mateřských, základních, středních i základních uměleckých školách. Pokud se však podíváme na fungující projekty ze zahraničí, je jasné, že nám mají co nabídnout a v mnohém nás mohou inspirovat.

NFA a Free Cinema Pofiv uspořádali v lednu roku 2015 konferenci *Filmová výchova pro 21. století*. Cílem konference bylo posílit povědomí o problematice FaV, do diskuzí se zapojili odborníci ze zahraničí, kteří mohli přinést inspiraci fungujících projektů pro Českou republiku. Důležitost zahraničních projektů a organizací je zřejmá, zvláště pokud si z nich můžeme vzít příklad a převést je do naší praxe (NFA).

ZAHRANIČNÍ INSTITUCE, SPOLEČNOSTI, PROJEKTY

Současný stav filmové edukace není jednotný ani u nás, ani v zahraničí. V roce 2012 Evropská komise financovala výzkum o stavu filmové výchovy. Vyšla zpráva *Screening Literacy*, která přináší přehled filmové výchovy v zemích EU. Dále vznikla pracovní skupina FLAG, Film Literacy Advisory Group, která se skládá ze zástupců organizací věnujících se filmové výchově. Zmiňovaný výzkum ukázal například to, že pouze Severní Irsko má plně integrovaný systém vzdělávání v oblasti filmové výchovy. Podobně je tomu v severských zemích, Norský filmový institut (NFI) kontroluje strategie národního filmového vzdělávání po mnoho let a publikoval dvě webové stránky týkající se filmové výchovy. Ve Finsku existuje mnoho nevládních organizací, které jsou aktivní v oblasti filmového vzdělávání. I Filmové instituty Dánska a Švédska mají své vlastní strategie. V otázce začlenění filmové výchovy do školního kurikula vyšlo najevo, že nejčastěji se filmová výchova objevuje ve spojitosti s mateřským jazykem, jak je tomu např. v Německu, Švédsku, Norsku, UK a Irsku. Stejně časté je i spojení filmové výchovy s výchovou mediální (Maďarsko, Nizozemsko, Kypr, Finsko, Francie, Malta, Chorvatsko, Slovensko, Švýcarsko). Méně časté bylo propojení s dějepisem/historií (Litva), informatikou (Island) a výtvarnou výchovou (Itálie, Nizozemsko) (*Screening Literacy*).

Společně s tímto dokumentem vyšly i další dvě brožury - *Screening Literacy: Country Profiles* a *Screening Literacy: Case Studies*. První z nich přináší přehled filmové výchovy v jednotlivých zemích a druhá se soustředí na případové studie z těchto zemí (*Screening Literacy*).

Národní filmový archiv zpracoval studii *Charakteristika pojetí filmové výchovy, příklady dobré praxe v evropských zemích a možnosti implementace v ČR* jako součást metodických a informačních materiálů. Vydal ji v červnu 2015 a uveřejnil na portálu filmvychova.cz. Opírá se o již zmiňované celky *Screen Literacy Report* a dokument *Framework of Film Education of Europe*.

Dalším výzkumem představeným v roce 2015 je *FilmED*, který probíhal pod Kabinetem komunikace a edukace Univerzity v Barceloně. Detailní zpráva se zabývá problémy filmové

výchovy a představuje dobrou praxi evropských škol, cílem studie je souhrn dat pro Evropskou komisi a analýza používání FaV ve školách. Průzkumu se zúčastnilo na 6700 učitelů a škol, kteří odpověděli na dotazníkové šetření, vyplývá z něj, že filmová výchova není obecně považována za samostatný předmět, ale často je integrována do ostatních předmětů. Některé z problémů, kterým filmová výchova čelí, jsou například ekonomické a právní podmínky – neporozumění mezi školami a držiteli filmových práv, praktická omezení filmu na školách – nevhodné podmínky, nedostatek vybavení, kurikulární restrikce, kulturní aspekty. Z výzkumu je rovněž patrné, že 53,8 % základních škol zařazuje film do výuky „příležitostně“, 24,6 % „často“, 7 % „nikdy“. U středních škol je tomu obdobně, kdy 43 % respondentů uvedlo, že film zařazují „příležitostně“ a 37 % „často“, 5 % „nikdy“. Nejčastěji se jedná o dokumentární filmy. Zahrnutí filmové gramotnosti do výtvarné výchovy je běžné pro 62 % škol, častější je to však do literatury a dějepisu/historie (Showing Films and Other Audiovisual Content in European Schools, 2015).

Mezi tři nejčastější problémy pro zařazení filmu do výuky se uvádí to, že školy nemají zdroje na investování do vybavení pro praktickou produkci filmů, dalším problémem jsou učitelé, kteří nemají zkušenosti, nejsou odborníci a neumí pracovat s technikou a v neposlední řadě je to absence požadavku na studenty vyrobit film jako součást školních osnov (Making Movies Mather).

Následující odstavce se zaměřují na využití filmové výchovy v zahraničí, na dobré příklady z jednotlivých zemí a na projekty, které se věnují především filmové tvorbě, animaci a praktické výuce filmu, tedy projekty, které lze využít ve výtvarné výchově. Nadcházející stránky budou vyzdvihovat vybrané projekty ve Velké Británii, Irsku, Dánsku, Lotyšsku a Litvě, Nizozemsku, Polsku, Rumunsku, Belgii, Slovinsku, Austrálii, USA, Kanadě a Mexiku.

VELKÁ BRITÁNIE

Pro Velkou Británii je důležitý vznik prvního filmového institutu v Evropě – **British Film Institute** (BFI) v roce 1933. V současné době má BFI pětiletý strategický plán *Film Forever* na období 2012 – 2017. Plán pokrývá všechny aktivity BFI a je založen na třech prioritách, kterými jsou 1. vzdělávání a diváci, 2. podpora filmového průmyslu v UK a 3. odemykání filmového dědictví. Jako jeden z cílových programů jsou i tzv. Piloty animace, tedy program, jehož cílem je povzbuzovat tvůrce a filmaře věnující se animaci a animovanému filmu. Dále by měla vzniknout interaktivní online platforma, která uživatelům umožní nejen sledovat filmy a získat porozumění, ale bude poskytovat i informace o tom, jak vytvářet a upravovat filmy a animované filmy. (Film Forever, 2012).

Ve Spojeném Království existuje mnoho samostatných i celonárodních projektů. Jedním příkladem může být projekt **National Schools Film Week**, který funguje už od roku 1996. Je to největší událost svého druhu v Evropě, která nabízí promítání filmů zdarma pro tisíce škol po celé zemi. Od roku 1990 také probíhá filmový festival **Cinemagic**, který je určen pro žáky od 6 do 18 let, zaměřuje se na různé videoprojekce, workshopy a diskuze. (Making Movies Matter).

Zajímavou iniciativou ve Skotsku jsou tzv. mobilní kina – např. **The Screen Machine** (1998) nebo **Drew Goodwin's Film Mobile**, který byl spuštěn roku 1995.

Ve Velké Británii je také velká řada filmových festivalů určených pro děti, studenty a školy. Například *British Short Film Festival* – Britský festival krátkých filmů, *International Film Festival of Wales* – Mezinárodní filmový festival ve Walesu, *Italian Film Festival* – Festival italského filmu nebo festival *Bite the Mango* – tyto akce se snaží zvýšit povědomí o typech kultury, jako je kino, a které mohou být pojaty jako neformální složky vzdělávání (MMM).

Filmová výchova ve Velké Británii se zaměřuje především na textové analýzy, ale i praktické využití filmu. Důraz je kladen na kulturní, kritickou a kreativní/tvůrčí dimenzi audiovizuálních děl. Klíčovou organizací působící ve Velké Británii je od roku 2013 organizace **Into Film**. Zastřešuje filmové kluby a semináře, workshopy a konference. Ve stejném roce se

Into Film sloučila s organizací **First Light**, která měla výhradní roli v rámci mimoškolních aktivit. First Light organizuje především kurzy filmového jazyka a schopností, které pak mohou studenti využít ve vlastní filmové tvorbě. (Charakteristika FAV a příklady dobré praxe EU).

Jedním z důležitých kurů Britského filmového institutu je filmová akademie **BFI Film Academy**, která pořádá kurzy animace, dokumentární tvorby či scenáristiky (BFI).

Jako nový program filmového vzdělání, který se také zaměřuje na praktickou tvorbu filmu a animací, je i program mediálního centra Kreativní Skotsko, **Creative Scotland, 5-19 Moving Images Education**. Pro mladé filmové tvůrce s omezenými možnostmi tvorby může být zajímavý i **Cineclub**, který funguje od roku 2004 a každoročně pořádá i předávání cen krátkých filmů, které během roku vzniknou (Film Literacy Initiatives). Cineclub podporuje filmové tvůrce a učitele k zakládání filmových dílen pro mladé lidi. Dětem a mládeži umožňuje psát a natáčet vlastní krátké filmy (Cineclub, 2014).

Pro všechny pedagogy a zájemce o výuku filmové výchovy je jistě přínosný program **The Film Space** založený v roce 2013, který vznikl po uzavření úspěšného projektu Film Education (založený 1986) a navazuje na jeho snažení. The Film Space nabízí školení učitelů pro užití filmů ve výuce, pokyny a doporučení pro filmovou výchovu a je bohatým zdrojem různorodých učebních pomůcek – od analýzy filmů, programu pro semináře a workshopy, až po filmovou tvorbu (Showing Films and Other Audiovisual Content in European Schools: Annexes, 2015).

Dalším portálem, který pomáhá pedagogům s použitím filmů ve výuce, je web **Film Education**, který se ovšem v dubnu 2013 uzavřel. Již od roku 1985 produkoval materiály, které jsou zaměřeny na kurikulum a lze je využít v rámci různých předmětů (některé z nich jsou volně k dispozici na webových stránkách). Krom těchto materiálů nabízel Film Education pro učitele i praktické workshopy informující o způsobech, jak film kreativně využít ve školní třídě. I přes to, že je tento projekt ukončen, webová stránka stále nabízí knihovnu filmů a všechny své materiály (Film Education).

Zábavnou formou, jak se seznámit s filmovou tvorbou, je pro děti webový portál **Digital Movies**, kterou zaštiťuje vzdělávací společnost *Town4kids* působící po celém světě. Webová stránka je úvodním kurzem filmové tvorby, která zájemcům ukazuje různé natáčecí techniky, radí jak napsat scénář a jak natočit nebo editovat video (Digital Movies).

V neposlední řadě existuje ve Spojeném Království organizace **Film Street**, tedy Filmová ulice, která seznamuje mladé lidi se světem filmové tvorby a filmařských technik. Kombinuje videa, interaktivní hry a dílny, které mají inspirovat učitele i děti k tvorbě vlastních filmů. Během dílen si děti mohou vyzkoušet pixilaci, ploškovou animaci nebo greenscreen (Filmstreet).

IRSKO

FÍS Film Project je velmi úspěšný filmový projekt, který základním školám představuje film jako médium pro vyjádření v rámci umění. Seznamuje žáky se všemi aspekty filmové tvorby. Projekt je zajímavý i pro učitele, jelikož nabízí strukturované učební plány, které lze využít při implementaci filmu do výuky, video tutoriály, které ukazují, jak editovat film a jak využívat počítačové programy. FÍS každoročně organizuje i filmový festival, do kterého se zapojuje až na 24 škol, které touto událostí oslavují výsledky své filmové tvorby z průběhu školního roku. Festival je natáčen jako živé televizní vysílání studentů Národní filmové školy *The National Film School* (FÍS Film Project).

DÁNSKO

Filmová výchova v Dánsku, stejně jako v ostatních severských zemích, se dlouhodobě drží na předních pozicích žebříčků při hodnocení filmové výchovy a vzdělávání. Dánsku konkrétně se v zapojení filmu do výuky nevyrovná téměř žádná země EU (NFA).

Mezi hlavní instituce věnující se filmové výchově patří především sdružení **Station Next**. Podílí se na přípravě učebních materiálů, pořádá na dvacet filmových táborů, na kterých se sdružení věnuje každému aspektu filmové tvorby (Film Literacy Initiatives). Účastníci táborů a kurzů, které probíhají během roku, si mohou vyzkoušet kteroukoli práci, která je důležitá při tvorbě filmu. Hlavním cílem je představit řadu profesí, které existují ve filmovém průmyslu a vyzkoušet si, jak funguje natáčení filmu (Station Next).

Animaci se v Dánsku věnuje například Centrum vzdělávání a animace, **Centre for Education and Animation**, které pořádá workshopy pro děti a mladé, stejně tak i kurzy pro učitele, jak implementovat tvorbu animace do svých hodin. Centrum dále pořádá workshopy v muzeích, knihovnách, divadlech, nebo jako součást filmových festivalů. Novou nabídkou centra v rámci výuky na školách je služba *Animated Media Service*, která chce posílit mediální a filmovou výchovu a učit prostřednictvím animace. Pomáhá učitelům dosáhnout efektivního způsobu výuky v rámci všech předmětů, během kterého sami studenti produkuje krátké animované filmy (Centre for Education and Animation).

Další iniciativou působící v Dánsku a zároveň jednou z nejdůležitějších je **Dánský filmový institut** DFI, který se zaměřuje na filmovou gramotnost, teorii, analýzu a tvorbu učebních materiálů, stejně jako na různá cvičení, hry a například i filmovou produkci pomocí webkamer, počítačů a iPadů, tedy věcí, které jsou žáci schopni běžně používat (Film Literacy Initiatives). Mezi další aktivity DFI patří online projekce přes síť *Filmcentralen*, nebo interaktivní filmové studio *FILM-X*, ve kterém děti produkují vlastní filmy a animace (Danish Film Institute).

V Dánsku existuje mnoho dalších zajímavých projektů a filmových škol, které se věnují praktické výuce filmu, příkladem může být **BUSTER** – Mezinárodní filmový festival pro děti a mládež v Kodani, který nabízí workshopy animace, debaty nebo soutěž *Oregon* pro mladé filmaře (DFI) a společnost **Lommefilm**, která se věnuje jak žákům, tak i učitelům a učí je užívat mobilní telefony k natáčení filmů a dokumentů (Lommefilm).

LOTYŠSKO, LITVA

FaV není v Lotyšsku součástí školního kurikula, ale již od roku 1988, kdy bylo založeno **Rigas Kinomuzejs** – Filmové muzeum v Rize, na sebe muzeum vzalo roli hlavního zprostředkovatele filmového vzdělání. Pravidelnou aktivitou jsou přednášky o filmové tvorbě pro děti prvního stupně *Co je film?*, filmové muzeum nabízí i takové projekty, jako je *Birthday Film!* - možnost oslavit narozeniny v samotném muzeu tvorbou animovaného filmu.

Kinoskola je dalším projektem, který pomáhá rozvíjet schopnosti amatérských filmařů, především studentů středních škol, kteří by se rádi věnovali filmu na profesionální úrovni (Film Literacy Initiatives).

Rigas Kino nabízí workshopy pod vedením různých profesionálů, kteří přinášejí studentům své zkušenosti z natáčení. Účastníci se učí o celém procesu filmové tvorby a sami si zkoušejí tvořit krátké filmy. **Splendid Palace** se také řadí mezi společnosti filmového vzdělávání. Jednou v měsíci pořádá fórum pro studenty a workshopy animace. (Showing Films and other Audiovisual Content in European Schools: Annexes).

V Litvě je aktivní filmová škola pro studenty ve věku 14 – 18 let **Skalvija Kino Akademija**, která nabízí různé programy pro mladé filmaře. Dalším programem filmového vzdělání, který si mimo jiné klade za cíl oslovit mládež svými workshopy animace a filmové tvorby, je **Kino: literatura 21. století** (Film Literacy Initiatives).

NIZOZEMSKO

V Nizozemsku rovněž existuje velké množství programů filmového vzdělávání, ať už se jedná o zaběhlé projekty s dlouhou historií, nebo o nové iniciativy.

UNICEF Dětský Filmový Festival nabízí dětem možnost aktivně a kreativně přemýšlet o svých právech (Kinderrechten Filmfestival). Festival zahrnuje i program, který nabízí online lekce, na jejichž zásadě studenti tvoří vlastní krátké filmy a nově i různé mobilní aplikace, např. *Mini Movie Maker*. Druhým filmovým festivalem je *NFFS* – Národní filmový festi-

val pro studenty od 12 do 18 let, nabízí řadu workshopů, ve kterých mají studenti šanci vytvořit vlastní film a prezentovat ho veřejnosti (Film Literacy Initiatives).

V Nizozemsku je úspěšná online platforma **Movie Zone**, která funguje pod záštitou *Filmového Institutu EYE*. **EYE** také nabízí speciální workshopy, interaktivní filmové prezentace, učební materiály a rady odborníků ohledně filmové výchovy. „EYE usiluje o to, aby každý v Nizozemsku přišel alespoň jednou za život do kontaktu s různými aktivitami filmové výchovy“ (EYE). Zmiňovaná platforma Movie Zone obsahuje online seriály, které si kladou za cíl zvýšit zájem mladých lidí o filmovou tvorbu. Dalším festivalem pro děti je **Cinekid**, který během celého roku pořádá různé aktivity pro děti prvního stupně ve školách a knihovnách. Mezi ně patří například *Animatieplaats*, ve kterém se děti učí techniku stop motion, nebo *Filmspel*, kde děti pracují na počítačích a tvoří vlastní krátké animace (Showing Films and other Audiovisual Content in European Schools: Annexes).

POLSKO

Klíčovou roli na poli filmové výchovy v Polsku má Polský filmový institut **Polski Instytut Sztuki Filmowej**, který v roce 2009 spustil program **Filmoteka Szkolna**. Tento program zprostředkovává filmy a metodické materiály pro učitele. Metodické pomůcky a materiály distribuuje také filmový festival *T-mobile Nowe Horyzonty*, který se v Polsku těší velké popularitě. Na festivalu probíhá kurz pro učitele, ve kterém se věnují filmové tvorbě, animaci a porozumění filmu (NFA).

Zajímavou iniciativou je **Dziecieca Wytwórnia Entropia**, neboli „dětská filmová továrna“. Jde o workshop animovaného filmu, který probíhá během celého školního roku, žáci tvoří vlastní animované filmy, které se mohou dostat na filmové festivaly po celém světě (Film Literacy Initiatives).

Dětské umělecké centrum v Poznani stojí za festivalem **Animator**, kde si děti mohou vyzkoušet různé animační techniky. S praktickou stránkou filmu se studenti (13-20 let) mo-

hou seznámit i díky projektu *The Great Film Adventure* a natočit svůj vlastní hraný, dokumentární, nebo animovaný film (Centrum Sztuki Dziecka w Poznaniu).

V roce 2001 byla v Polsku zformována filmová škola **Wajda School**. Filmy této školy vyhrávají ceny na mezinárodních festivalech jako jsou Karlovy Vary, Berlinale, Hot Docs nebo DOK Leipzig (Wajda School). Škola organizuje i *Film Kindergarten*, tedy roční kurz pro žáky středních škol, během kterého vytváří vlastní (celovečerní) film, učí se práci s kamerou, psaní scénáře, filmovou produkcí i autorské právo (Film Literacy Initiatives).

Zajímavou organizací je alternativní studio **Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „e“**. Tvoří podmínky pro mladé tvůrce k rozvoji jejich talentu. Je aktivní v celé řadě projektů, jedním z nich je například *Praga Lab*, a jak už sám název napovídá, jedná se o projekt realizovaný v Praze. Cílem bylo vnímat Prahu v její jedinečnosti a vytvořit její příběh s využitím nových médií, filmu, zvuků a fotografií (Towarzystwo inicjatyw twórczych “e”).

RUMUNSKO

V Rumunsku existují **NexT Seminars**, tedy semináře a workshopy v rámci filmového festivalu se zaměřením na filmovou režii, scenáristiku, produkci, zvukovou tvorbu, filmovou kritiku nebo marketing (Film Literacy Initiatives).

Praktickou stránku filmové výchovy si mohou zájemci vyzkoušet v Muzeu moderního umění *Cluj-Napoca* a *Banffy Castel*. Účastníci workshopů tvoří skupinové i samostatné krátké filmy různými animačními technikami (Showing Films and other Audiovisual Content in European Schools: Annexes).

BELGIE

Mezi nejúspěšnější evropské animační školy patří i belgická škola animace **Camera-etc.** Jde o školu animace pro děti i dospělé, pořádá prázdninové kurzy a workshopy, spolupracuje se školami a kulturními centry a distribuuje filmy (Camera-etc).

Televizní a divadelní herec Van Dael v roce 2003 založil další belgickou organizaci animované tvorby - studio **KIDSCAM**, které nabízí krátké kurzy animace (Kidscam).

SLOVINSKO

Videomanija je filmový festival se zaměřením na praktickou filmovou tvorbu, který se koná jedenkrát za čtyři roky v Lublani. Studenti středních škol tvoří filmy v rámci volnočasových a jiných extrakurikulárních aktivit. Festival se stává místem, kde mohou své výtvo-ry představit spolužákům i širší veřejnosti. Festival speciálně podporuje mladé tvůrce, kteří se chtějí aktivně podílet na formování společnosti, ve které žijí (Showing Films and other Audiovisual Content in European Schools: Annexes).

AUSTRÁLIE

V Austrálii je důležitým centrem pro filmovou výchovu ACMI, **Australian centre for moving image**, sídlící v Melbourne. Je australským prvním centrem věnovaným pohyblivému obrazu ve všech jeho formách a jeho tradice se datuje již od roku 1946. Cílem a misí centra je obohatit a podpořit tvůrčí odvětví, touží se stát předním světovým muzeem pohyblivého obrazu – přes film, televizi, hry, digitální a nové formy. Centrum má svůj vlastní vzdělávací tým, který tvoří programy zaměřené na školní osnovy pro studenty i učitele. Ti si mohou vybrat z řady přednášek, workshopů, seminářů, promítání filmů a prohlídek výstav. Během dílen se studenti mohou dozvědět o základech a různých technikách animace a produkovat svůj vlastní krátký film. Stejně tak i učitelé mohou využít nabídky workshopů a dozvědět se, jak interpretovat filmy, nebo využívat technologie pro natáčení filmu. Z

ACMI mohou učitelé čerpat metodické pomůcky, jako jsou učební plány, pracovní listy, videa s návody nebo speciální balíčky, které může učitel využít k přípravě na hodinu i pro závěrečnou reflexi studentské práce (ACMI).

Australian Screen - *Australia's audiovisual heritage online* – je další pomůckou pro učitele zabývající se využitím filmu ve školní třídě. Web obsahuje klipy s komentáři a poznámkami pro učitele vytvořené speciálně pro školní osnovy (Australian Screen).

Do oblasti vzdělávání přispívá i **ACTF** – *Australian Children's Television Foundation*. ACTF produkuje vzdělávací programy z oblasti filmu, televize a multimédií. Úložiště *The Learning Centre*, vzdělávací centrum, poskytuje pedagogům přístup k výukovým materiálům. Všechny digitální zdroje korespondují s australským kurikulem a mohou být přizpůsobeny pro integraci do učebních osnov. ACTF nabízí i kurz filmové tvorby nebo aplikace ke stažení, které lze v rámci výuky využít (Australian Children's Television Foundation).

USA

Jedním z projektů propojujících filmovou a výtvarnou výchovu je iniciativa **Art + Film** muzea *Los Angeles County Museum of Art* (LACMA). Tento projekt je založen na interdisciplinárním spojení mezi výtvarným uměním, mediální gramotností a kurikulem. Využívá galerie v LACMA muzeu, ve kterých školní týmy spolupracují na tvorbě krátkého filmu inspirovaného uměleckými díly. Výrobní proces zkoumá paralely mezi psaním, čtením a filmovou tvorbou s důrazem na individuální i skupinovou uměleckou tvorbu. Pro žáky je v muzeu program *Through Your Lens*, „Skrze objektiv“, ve kterém tvoří vlastní experimentální filmy, rovněž inspirované uměleckými díly ze sbírek LACMA muzea. Učí se techniky pro tvorbu filmu se zaměřením na kompozici, perspektivu, editaci pořízených záběrů, ale především mají získat schopnost sebevyjádření s využitím moderních technologií. Iniciativa Art+ Film reaguje na přítomnost a moc médií v současném umění a mainstreamové kulturní produkci a poukazuje na možnosti využívat technologie k vyjádření svých myšlenek. Program se zabývá procesy, technikami a strategiemi, které využívají jak umělci, tak i filmoví tvůrci jako způsob, jak rozvíjet vizuální a mediální gramotnost (LACMA).

KANADA

MediaSmarts je webovým portálem, který nabízí učitelům učební plány a materiály ke stažení, zároveň si učitelé mohou vyhledat různé hry, tipy, návody a pracovní listy. Jednotlivé materiály se zabývají různými tématy, například i otázkou, jakou roli hrají média v dnešní společnosti a jak ovlivňují naše postoje a názory (MediaSmarts).

MEXICO

Mexická organizace **Comunicación Comunitaria A.C.** byla založena roku 1999 a zavázala se k obraně a prosazování práv a svobody projevu v Mexiku. Cílem organizace je také přispět k demokratizaci mexické společnosti prostřednictvím médií. Děti tvoří animace, krátké filmy, reportáže a časopisy, které se mimo jiné dotýkají témat svobody projevu a etnické, sociální a politické rovnosti (Comunicación Comunitaria).

La Matatena AC je asociace, která byla vytvořena s cílem přivést děti i veřejnost k poznání filmu a poukázat na důležitost filmové tvorby a filmové gramotnosti. Seznamuje děti s různými audiovizuálními médii kreativním způsobem, ať už pomocí různých kulturních aktivit, ale především prostřednictvím festivalu *Festival Internacional de Cine para Niños*. Díky workshopům si děti zkoušejí animaci i tvorbu dokumentárního a hraného filmu a následně promítají své filmy na zmiňovaném festivalu (La Mantena).

PRAKTICKÁ ČÁST

- METODICKÉ MATERIÁLY

ILUSTRACE A UČEBNÍ POMŮCKY PRO ŽÁKY

Filmové/ audiovizuální výchově je věnována čím dál tím větší pozornost, ale vyučující stále mohou narážet na nedostatek materiálů, se kterými lze při její výuce pracovat. Neexistují žádné učebnice nebo pracovní sešity, tím pádem je pro učitele příprava na hodiny mnohem náročnější a mnozí mohou být odrazeni od zahrnutí filmu do svých hodin. Tento problém se stal východiskem pro praktickou část mé bakalářské práce, ve které navrhuji různé pracovní listy a pomůcky do hodin výtvarné výchovy.

Existuje množství pracovních listů a pomůcek, které si lze volně stáhnout, ať už ze zahraničních nebo domácích webových stránek. Často se jedná o filmové analýzy a otázky k diskuzi, pro mě je však podstatné zaměřit se na takové materiály, které lze využít v hodinách výtvarné výchovy, tedy materiály, které se zaměřují na praktickou výuku filmové výchovy. I v tomto směru jich lze najít na zahraničních webech mnoho, jak bylo zmíněno v předchozích kapitolách, české zdroje jsou však o poznání chudší.

Náměty je možné čerpat například na Metodickém portálu RVP, kde učitelé přispívají pracovními listy a články k výuce. Články se vztahují ke Klíčovým kompetencím, Očekávaným výstupům, Mezioborovým přesahům a průřezovým tématům (Metodický portál RVP). Jako příklad může posloužit článek Mgr. Jana Krotkého *Animační techniky digitálním fotoaparátem*, kde autor popisuje námět na vyučovací hodinu pro žáky 6. - 9. tříd ZŠ. Je doplněn o pracovní listy, které obsahují informace pro výuku tematiky, úkoly na procvičení a návodné ilustrace (Krotký, 2011). Dalším příkladem je článek Lucie Štůlové Vobořilové k programu Národní galerie v Praze, jehož autorem je Matěj Smetana, z roku 2008 *Animovaný film a minimalistické sklony*. „Cílem programu je seznámit žáky s animací, jako typem vizuálně obrazného vyjádření uplatňovaným v současném umění a také jako jednou z možností vlastního tvůrčího vyjádření“ (Vobořilová, 2008). Na Metodickém portálu RVP

lze vyhledat další zajímavé náměty, jak uplatnit animaci, například *Strom po celý rok* autorky Hany Kuciánové. Jedná se v něm o rozpohybování obrázků tvořených počítačem (Kuciánová, 2008) nebo projekt *Koloběh přírody* od Markéty Slachové, který popisuje výukové aktivity v podobě výroby animace z fotografií v rámci výuky výtvarné výchovy (Slachová, 2012).

Různé projekty lze najít i na webových stránkách jednotlivých škol a institucí. Základní škola Liberec například uvádí v rámci Výtvarné výchovy projekt *Animace*. K popisu techniky jsou natočena i instruktážní videa (Škola dotykem). Stejně tak je možné najít i tutoriály na síti Youtube, které popisují vznik animovaného filmu.

Učiteli tedy postačí zápal pro věc a chuť vyhledávat na internetu či vytvářet vlastní učební plány. Někteří pedagogové však mohou pocítit nedostatek opory, kterou by jim poskytla učebnice a možná právě to je jedním z důvodů, proč se obávají využít film ve svých hodinách. Smysl učebnice by však měl být především v tom, aby pomáhala zejména žákům, ať už při samostatné práci ve škole nebo samostudiu doma, učebnice by správně měly žáky ve vzdělávání podporovat. Jejich funkcí tedy není suplovat učitelovu přípravu na vyučování, ale především motivovat žáky k dalšímu získávání informací i mimo školu (Nakladatelství ALTER, 2012).

Učebnice, stejně jako i ostatní učební materiál, musí umět žáky zaujmout nejen svým obsahem, ale i ilustracemi a grafickou úpravou. Toto hodnotí například soutěž *Nejkrásnější české knihy*, kde je představena špičková tvorba české produkce. V soutěži je každoročně hodnoceno grafické, ilustrační i polygrafické zpracování knih vydaných v českých nakladatelstvích a kromě kategorií odborné a krásné literatury, literatury pro děti a mládež, katalogů, autorských knih a knih o výtvarném umění se hodnotí i sekce učebnice pro školy všech stupňů a ostatní didaktické pomůcky. Pokud se podíváme na výsledky z uplynulých let, v roce 2014 zvítězila kniha *Volba povolání bez předsudků* z nakladatelství *Gender Studies* na jejímž vzniku se podílely Anna Babanová, Jitka Hausenblasová, Jitka Kolářová, Tereza Krobová a Irena Smetáčková. Knihu ilustroval a graficky upravoval Jan Šiller. Další knihy nebyly minulý rok oceněny. V předchozím roce zvítězila kniha Denisy Šedivé – *My a*

jóga aneb klidná cesta mateřství a v roce 2012 se stal vítězem *Rostlinopis* od Jiřího Dvořáka z nakladatelství *Baobab* (Nejkrásnější české knihy roku).

Nyní se na vydávání učebnic specializuje mnoho různých nakladatelství, učebnice vydává např. *Nakladatelství Alter, Fortuna, Fraus* nebo *Prometheus*. Učebnice jsou důležité především pro svůj obsah, ten by měl být v souladu s oficiálními kurikulárními dokumenty a odpovídat požadavkům na výstupní hodnocení. Další významnou vlastností učebnice je její srozumitelnost, kvalitní učebnice je dobře strukturovaná, má dostatek místa pro úkoly a cvičení, rozvíjí myšlení žáků a je pro ně zajímavá (podle Mikk, 2007).

Praktickou částí mé bakalářské práce nebylo vytvoření celé knihy nebo učebnice, ale návrh a zhotovení pracovních listů a sešitů, které by v hodině pomohly učitelům i žákům. Inspirací mi byly publikace nakladatelství *Baobab* a *Meander*, tedy špičky současné české ilustrace a grafického zpracování tiskovin. Knihy těchto nakladatelství spojují funkci literární s funkcí výtvarnou. Ilustrace je u nás v současné době na vysoké úrovni, přispívá tomu i *Ateliér ilustrace a grafiky* na VŠUP, který vede Juraj Horváth, vedoucí nakladatelství *Baobab*.

Dobrou úroveň si stále drží nakladatelství *Albatros*, které je nejstarším nakladatelstvím knih pro děti a mládež. V roce 1995 vzniklo již zmiňované nakladatelství **Meander**, jehož zakladatelkou je Ivana Pecháčková, a podstatnou je především ediční řada *Modrý slon*, kde vycházejí náročnější, umělecké autorské knihy pro děti (*Meander*). Na vysoké grafické a umělecké úrovni jsou knihy nakladatelství **Baobab**. *Baobab* je malé alternativní nakladatelství, vydává knihy autorů např. Blexbolex, Juraj a Tereza Horváthovi, Eva Volfová, Alžběta Skálová, Tereza Říčanová, Daisy Mrázková, Jiří Dvořák nebo Petr Šmalec. Juraj a Tereza Horváthová také organizují čím dál úspěšnější festival nakladatelů *Tabook* v Táboře (*Baobab*).

V roce 1990 vznikl **Klub ilustrátorů dětské knihy KIDK**, který sdružuje špičkové české ilustrátory, od roku 2006 je také součástí sekce UNESCO – *International Board on Books for Young People*. Každoročně se podílí na udílení ceny *Zlatá stuha* pro nejlepší autory dětské literatury. Krom toho zajišťuje výstavy a prezentace prací v oboru dětské literatury nebo besedy s dětmi na školách (*Klub ilustrátorů dětské knihy*).

Výše zmíněná výroční cena Zlatá stuha hodnotí knihy v kategoriích *Původní česká slovesná tvorba*, *Překlad*, *Výtvarná tvorba* a *Komiksová tvorba*. Prostřednictvím doprovodných programů, jako např. putovní výstava ilustrací, besedy nebo výtvarné dílny, ještě navíc podporuje růst čtenářské gramotnosti a rozvoje pozitivního vztahu dětí ke knihám. Knihy, které se v kategoriích umístí, představují to nejlepší, co v průběhu roku v České republice vzniklo. V minulém roce se umístila např. kniha *Bořivoj a blecha Fló* z nakladatelství Albatros, kterou ilustrovala Andrea Tachezy, nebo kniha *Jak zvířata spí* od Marie Štupfové z nakladatelství Baobab (Zlatá stuha, 2014).

Dalším sdružením autorů byl i Kopr – **Koprbooks** (Kooperativní práce). Mezi jeho autory jsou především absolventi ateliérů VŠUP, například Alžběta Skálová, Darja Čančíková nebo Dora Dutková.

Dětským papírovým hrám a knihám se věnuje **Ateliér NaPOLI**, který chce rozvíjet knižní kulturu a grafický design s přesahem do volného umění. Ateliér založily v roce 2011 Martina Kupsová a Alžběta Zemanová, od roku 2014 je součástí i Alžběta Skálová (NaPOLI).

PRACOVNÍ LISTY

Pro praktickou část své bakalářské práce jsem navrhla a realizovala různé učební pomůcky, které mohou sloužit jako podklad pro integraci filmu do výtvarné výchovy. Ve výtvarné výchově je použití učebnic a pracovních listů celkem vzácné, metodické materiály a pracovní listy se uplatní spíše při animačních programech v galeriích a muzeích.

Pracovní listy podporují kritické myšlení žáků, práce s nimi by měla žáky motivovat a podporovat v jejich další tvůrčí činnosti. Listy by měly být pro žáky dostatečně zajímavé i informativní. Zároveň je důležité, aby odpovídaly obsahu učebních plánů.

Pracovní listy, které jsou součástí bakalářské práce, se zabývají především animací, tedy médiem, které může propojovat vlastní výtvarnou tvorbu žáků s výukou filmu. První z listů se zabývá výtvarnými hrami a technikami, které žákům přiblíží, jak animace funguje a

vzniká. Dále pomáhá žákům při výběru námětu pro vlastní film, tvorbě postav, scénáře a celkové formulaci svých myšlenek do filmové řeči. K pracovnímu listu patří i materiál pro tvorbu vlastního flipbooku, arch usnadňující rozfázování pohybu postav a podklad k výrobě zootropu, který se může stát úvodem do světa tvorby animovaného filmu. Druhá pracovní pomůcka představuje žákům jednotlivé animační techniky, tvůrce a jejich díla. Na konci každé stránky je „rozcestí“, kdy se žáci sami rozhodují, jak budou knížkou pokračovat. Poslední z pracovních listů se zaměřuje na didaktický projekt, který představím v následující kapitole.

DIDAKTICKÁ ČÁST

Využívání nových technologií je pro žáky věcí samozřejmou a přirozenou, často už na začátku školní docházky vlastní mobilní telefon, nebo si jej vypůjčují od rodičů a starších sourozenců. Mobilní telefon lze využít na fotografování a pořizování videí, otázkou zůstává, jakým způsobem nová média a technologie zasahují do výuky. Důsledky uplatnění nových médií ve výtvarné výchově shrnuje Vančát jako: demokratizaci možnosti tvorby obrazu – rozšíření vizuální gramotnosti, osvobození obrazu, uvolnění obrazivosti, interaktivitu, demytizaci vztahu zobrazení ke skutečnosti, chápání souvislosti obrazu a jazyka a jejich vzájemné podmíněnosti nebo nalezení plynulého přechodu mezi koncepty výtvarné výchovy založené na dějinách umění a té na vizuální kultuře. Dochází k závěrům, že výtvarná výchova může kromě podněcování estetických zážitků přispět novými médii a vytvořenými znaky k rozvoji tvořivosti a představivosti ve všech oblastech lidského vyjádření (Vančát, 2016).

ANIMOVANÝ FILM

Výtvarná výchova může filmovou tvorbu uchopit různými způsoby. Jedním z nich je animovaný film, tedy „souvislá řada ofotografovaných fází kresby, loutky, nehybných předmětů, materiálů nebo lidského těla, anebo řadou pohybových fází rytých, malovaných nebo kreslených přímo na filmový pás“ (Perkner, Kopaněvová a Bílková-Belnayová, 1988). Animovaný film lze vytvořit pomocí řady kreseb, maleb, grafik nebo fotografií, které se uvedou do pohybu. Při tvorbě animovaného filmu je nutná spolupráce výtvarníka a režiséra, ve školní třídě si tedy žák může vyzkoušet více rolí najednou, pokud se na filmu podílí od původního námětu, scénáře, až po samotnou realizaci a editaci. Oproti hranému filmu má animovaný výhodu nespočetného množství možností, jelikož tvůrce se nemusí vázat na skutečnost, ale vstoupit do svých snů a myšlenek a vytvořit svět, který je pro kamerami

snímanou realitu nemožný. V animovaném filmu lze uplatnit celou řadu inspirací a velkou řadu různých technik. „Výtvarnou inspirací mohou být jakékoli výtvarné projevy – klasické, realistické, stylizované, abstraktní. Celé dějiny animovaného filmu vypovídají současně i o vývoji, stylových změnách a mnohosti grafických projevů a jejich technik“ (Perkner, Kopaněvová a Bílková-Belnayová, 1988).

Dříve se filmy rozlišovaly na jednotlivé druhy podle použitých technik. Dnes se však souhrnně nazývají animací a rozlišuje se pouze mezi 2D a 3D animací (Navrátilová, 2007). Kreslená animace využívá řady kreseb jdoucích po sobě až k dosažení plynulého pohybu. Příkladem kreslené animace může být Krteček od Zdeňka Milera. Loutková animace je druhým způsobem animování, která snímá jednotlivé pohyby trojrozměrných loutek. Plošková animace využívá plochých, často papírových, postav, které jsou vystřiženy z různých materiálů. Jejich animace dosáhneme pohybáním jednotlivých částí, pohyby se vyfotografují a rozpohybují v počítačovém programu. Mezi velké tvůrce ploškové animace patří Karel Zeman, Zdeněk Smetana, nebo Jiří Brdečka (Animuj). Stejným způsobem lze animovat různé předměty denní potřeby, materiály, přírodniny, i nás samotné, jedná se o tzv. animaci objektů, neboli stop-motion. Techniku pixilace (animace lidské postavy) ve svých filmech využil např. Jan Švankmajer. Žáky jistě také zaujme současný umělec Adam Pesapane, vystupující pod zkratkou PES, který také využívá techniku stop motion pro své filmy a reklamy. Za svůj krátký film *Fresh Guacamole* z roku 2013 byl nominován na cenu Oscar. Animaci z rozpohybovaných kamenů využívá například Garik Seko ve filmu *Sopka* (1978). V dnešní době se těší největší oblibě digitální animace, která se vytváří pomocí počítače. 3D animaci se věnují zejména velká zahraniční studia, např. Pixar. (Animuj).

Při animování ve školní třídě se nejlepším řešením zdá být animace ve skupině, kdy každý z žáků vytvoří svou vlastní postavu a stará se pak o její animování. Užitečné může být inspirovat se na webových stránkách, např. *Animuj.cz*, které učitele a žáky provedou světem animovaného filmu. Zmíněný neziskový web *Animuj.cz* informuje čtenáře o jakémkoli dění kolem animovaného filmu, za jejím vznikem je Karolína Čížková, studentka FAMO v Písku a FHS v Praze. Popisuje jednotlivé animační technologie, knihy, které se animací zabývají, věnuje se tvůrcům a zveřejňuje různé aktuality o animovaném filmu (Animuj).

Dalšími zdroji současných poznatků o animovaném filmu jsou webové stránky *Glosy o animovaném filmu* (Glosy o animovaném filmu, 2016), magazín *Stop motion* (Stop motion magazine, 2016) nebo internetový časopis *25 fps* o filmu a nových médiích, který už od roku 2007 přináší reportáže, rozhovory, analýzy a recenze (25 fps). A v neposlední řadě například i český web o vizuálních efektech *VFX*, kde si čtenář může najít podrobné návody na efekty tvořené digitálně (VFX).

Existuje více způsobů, jak dětem animaci přiblížit. Jednou z možností je výroba tzv. thau-matropu, tedy hračky vytvořené z tvrdého papíru nebo lepenky, která má z každé své strany nakreslenu část obrázku a roztočením vznikne dojem jednoho celku. Častým příkladem je ptáček v kleci, kdy je na jedné straně destičky nakreslený samotný ptáček a na straně druhé prázdná klec. Když se destička roztočí, obrázky se vizuálně propojí a vznikne ptáček zavřený v kleci (Hayes). Složitějším způsobem, jak rozpohybovat kresby je flipbook, který je také založen na stejném principu jako animace. Každá stránka flipbooku se liší od té předchozí a při rychlém listování takové knížky vznikne dojem plynulého pohybu. Tyto techniky mohou žáky připravit na tvorbu animovaného filmu a celý proces jim tak ulehčit.

Níže uvádím ukázkový program pro tvorbu animovaného filmu, který navazuje na výstavu *Secese* v Obecním domě. Koncepte didaktického projektu poskytuje žákům dostatečný prostor pro vlastní návrhy, vyzkoušení si techniky animace a zamyšlení nad vlastní tvorbou. Mým cílem je zprostředkovat žákům nové zážitky s technikou animace, podnítit jejich uvažování a vymezení se k daným problémům, žáci si osvojí způsob přemýšlení v čase a prostoru, jak jej vymezuje film. V neposlední řadě se žáci naučí porozumět filmové tvorbě, nebýt jen pasivním divákem, ale aktivně a kriticky přijímat filmová díla a klást si otázky spojené s jejich vznikem a významem.

SECESE V OBECNÍM DOMĚ

Obecní dům v Praze představuje návštěvníkům od ledna 2015 do července 2016 výstavu jedinečných děl české i evropské secese ze sbírek Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, patří mezi ně secesní móda, nábytek, keramická a sklářská tvorba, plakáty a další. Prostřednictvím edukačních programů, které zde probíhají, jsou jednotlivá díla i myšlení doby přiblížena žákům základních i středních škol. Programy jsou doplněny pracovními listy a webové stránky výstavy obsahují složky programu, které lze předem vytisknout a následně při samotné návštěvě aktivně využívat.

Pro výstavu jsem připravila program, který se zabývá animací. Animace se někteří pedagogové stále obávají, což je podle mého velká škoda. Žáci uvítají práci s novými technologiemi, jako jsou fotoaparáty a kamery, na tato zařízení jsou zvyklí z každodenního života a práce s nimi je pro ně přirozená. Zároveň je důležité upozornit a ukázat, co všechno je možné díky moderním technologiím vytvořit, což může stejně tak využívat reklama a média a prezentovat jako realitu. Inspirací pro práci s animací mi byl historický film, který je součástí výstavy a materiál obsahující obrázky secesního nábytku, ze kterého lze vytvořit vlastní secesní pokoj.

Tvorba animovaného filmu může být pro žáky náročná, je důležité nic neuspěchat a věnovat dostatek času i přípravě na tuto činnost, než se přistoupí k samostatné tvorbě animovaného filmu. Počáteční kontakt s animací je tak lepší žákům umožnit ještě před návštěvou výstavy ve školní třídě. V úvodní hodině k této technice je dobré představit žákům principy animace a vysvětlit, jak animovaný film funguje. Dále vést diskuzi, díky níž si žáci uvědomí, jaký je rozdíl mezi animovaným a hraným filmem, jak animace využívá iluzi pohybu. To lze žákům přiblížit například pomocí výtvarných her a méně náročných technik (např. již zmiňovaný thaumatrop nebo jednoduchý flipbook). Během úvodní hodiny si žáci vyzkouší další výtvarné etudy, např. pixilaci. Kromě vlastní tvorby žáků je žádoucí prezentovat jim ukázky z animovaných filmů a představit jim tak různé techniky, které se při animaci využívají. Cílem je podnítit žáky k přemýšlení o animaci, schopnost vyjádřit se

pomocí filmové řeči a naučit se formulovat své myšlenky do filmové podoby, dostatečně srozumitelné pro diváka.

Výstava *Secese – Vitální umění 1900* si klade za cíl „ukázat užité secesní umění jako součást převratného modernizačního a emancipačního úsilí závěru 19. století, jako reformní umělecký proud, usilující o „zmnožení a stupňování života“ (UMP). Výstava je dle mého názoru jedinečná v množství vzdělávacích materiálů, které jsou pro školy dostupné. Žákům jsou k dispozici tablety se speciálním programem, který jim během prohlídky expozice přináší další informace o vybraných dílech. O dílech, jejich tvůrcích a dobovém kontextu se žáci dozvědí více díky speciální aplikaci, kterou si mohou stáhnout do svého mobilního telefonu. Výstava je moderním technologiím nakročena i v tom smyslu, že její přímou součástí je „digitální hra“, která je umístěna v autentické školní lavici, ta umožňuje všem návštěvníkům navrhnout vlastní secesní interiér. K secesnímu nábytku a interiéru se odkazují i pracovní listy s názvem *Jak se žilo v secesi*, kromě otázek zabývajících se rozdíly v životním stylu období secese a dnes obsahují listy i vystřihovánku secesního interiéru (obr. 1). Ve spolupráci s Katedrou výtvarné výchovy Pedf UK také vznikl vzdělávací program *Obrázky z výstavy* pro mateřské, základní a střední školy. Součástí tohoto programu je notýsek, do kterého si mohou žáci zapisovat své postřehy z výstavy, stránky notýsku je třeba dotvořit a následně si notýsek složit (obr. 2). Další součástí jsou jednotlivé lístky s kontextovými informacemi. Pro vyučující je dále k dispozici informační a didaktické zázemí, které nabízí kontexty z literatury, poezie, hudby, filmu, vědy a techniky či sociálních vazeb. Čtvrtou součástí je mapa, neboli výzkumný nástroj, do kterého lze zapisovat a zakreslovat svou trasu v prostorách expozice. Program se postupně rozšiřuje, v současnosti nabízí témata šaty, šperk, květiny, nábytek, prostor a korzet.

Já jsem se rozhodla přispět k tomuto již fungujícímu programu a navrhnout další téma, které se zabývá animací. K tomu bude zapotřebí stativ, fotoaparát (lépe, pokud jich bude více), počítač, nůžky, lepidlo, papíry, pastelky, (fixy, barevné tužky, apod.) a edukační listy k výstavě - materiály pro vytvoření secesního interiéru, kde jsou znázorněny jednotlivé artefakty z výstavy. Úkolem žáků je vybrat si jedny z šatů, které přikládám na pracovních listech a dokreslit je do celé postavy. Žáci mají věnovat speciální pozornost plakátům a

obrazům výstavy a adekvátně ztvárnit svou postavu. Žáci se musí zamyslet nad společenskou rolí své postavy a zvolit odpovídající šperky a doplňky, to vše po pozorném prostudování jednotlivých artefaktů výstavy. Při tvorbě mohou využít i krajek a kombinace různých materiálů, vrstvení různých druhů látek bylo pro secesní odívání typické. Následně žáci svou postavu rozstříhají na několik částí, od trupu oddělí ruce, hlavu i nohy. Takto vzniknou plošné loutky, které se využijí pro animaci.

Při tvorbě přímo na výstavě poslouží jako pozadí filmu materiál secesního pokoje. Žáci ho mohou doplnit vlastní kresbou, aby odpovídal účelu, ke kterému ho chtějí využít. Ve třídě žáci vytvoří své vlastní pozadí jejich příběhu, použijí různé materiály. Pokud již mají žáci loutky i pozadí pro své filmy, utvoří skupiny a vymyslí vlastní příběh, nebo alespoň nějaký jednoduchý pohyb pro své postavy. Učitel umístí fotoaparát na stativ a bude žákům asistovat, ukáže jim, jak se fotoaparát obsluhuje a vysvětlí, jak hýbat s částmi postavy, aby vznikl přirozený pohyb. Žáci následně fotografují jednotlivé obrazy svých filmů a v závěru spojí s pomocí učitele fotografie v počítačovém programu.

Přímo na výstavě je tedy možné s žáky vytvářet jednoduché animační etudy, ve skupinách či dvojicích mohou žáci rozpohybovat své postavy, vyzkoušet si, jaké možnosti animace nabízí a seznámit se tedy se základy práce animátora. Ve třídě pak může učitel se svými žáky pokračovat v animaci i nadále, mohou vznikat propracovanější scény, žákům se musí poskytnout dostatečný čas pro tvorbu dalších postav a různých filmových námětů a scénářů. Současně lze žáky při tvorbě podněcovat k uvažování o životu v období secese, o postavení žen a mužů a sociálních rozdílech jednotlivých tříd. V případě malého počtu žáků ve třídě je další variantou práce na jediném animovaném filmu. Každý z žáků přijde s vlastním námětem pro animovaný film, následně se hlasuje pro nejlepší z nich. Pro lepší orientaci pak mohou žáci vytvořit filmový storyboard. Každý z žáků také vytvoří vlastní postavu a při samotném animování ji ovládá. Zároveň žáci pro film vytváří další kulisy, věnují se secesnímu užitému umění a navrhují doplňky do secesního interiéru. Společnými silami tak v závěru vytvoří třídní animovaný film.

V animované tvorbě může vyučující s žáky pokračovat, inspirovat se různými výtvarnými směry a skrze animaci jim práci různých umělců přiblížit, nebo tvorbu animovaného filmu

aplikovat i na další probíhající výstavy. Příkládám krátkou animaci s využitím pracovního listu, která představuje, jak by výsledné práce žáků mohly vypadat (obr. 3).

Dalším možným způsobem, jak pracovat s animací na výstavě je tzv. „živý obraz“. Ukázkou příkládám rozpohybované objekty z výstavy jako demonstraci pro práci žáků (obr. 4 a 5). Komplikací by mohlo být, že vyžaduje počítače nejlépe s programem Photoshop nebo mu podobným. Tato varianta programu je vhodná pouze pro malé skupiny žáků, nebo poslouží jako další doplňující činnost pro práci ve školní třídě. Žáci si v expozici vyberou předmět či obraz, který je něčím zaujme a vyfotí si ho. Následně ve škole s fotkou pracují pomocí programu v počítači, uvádí obraz či předmět „do pohybu“. Ruší se tak rozdíly mezi „nehybnými obrazy“ v galerii a vším „živým“, pohyblivým, čím jsme denně obklopeni a díky čemu se nás média, televize a reklamy snaží přesvědčit o své pravdivosti. Dokážu si představit, že rozpohybováním fotografií je možné vytvořit i různé téměř secesní obrazce a s nimi pak dále pracovat, například při tvorbě secesních plakátů, které by propagovaly animovaný film, který žáci sami v rámci výstavy, či následně ve škole, vytvořili.

S tvorbou animovaného filmu jsou dle Rámcového vzdělávacího programu pro ZŠ spojeny následující kompetence:

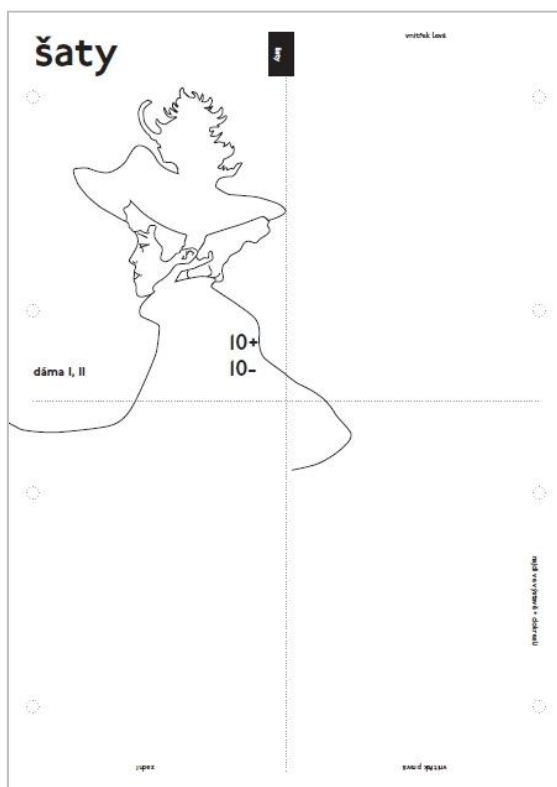
Kompetence komunikativní: naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuze, obhájí svůj názor a vhodně argumentuje;

Kompetence sociální a personální: podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevnování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá;

Kompetence k řešení problémů: samostatně řeší problémy, volí vhodné způsoby řešení, užívá při řešení problémů logické, matematické a empirické postupy.

Očekávaným výstupem této činnosti je v oblasti Základní vzdělávání – Umění a kultura – 2. stupeň – Výtvarná výchova – schopnost žáka vybírat, kombinovat a vytvářet prostředky pro vlastní osobité vyjádření, porovnávat a hodnotit jeho účinky s účinky již existujících i běžně užívaných vizuálně obrazných vyjádření.

Práce s animací nabízí různá řešení, která žáci jistě ocení, bohužel, pro mnohé české školy je to stále nepřístupná metoda. Dovolují si tedy představit tento program, i když je ovšem zřejmé, že vyžaduje vybavení, které není pro každou školu dostupné a pedagoga, který je obeznámen s tvorbou animovaného filmu, nebo alespoň otevřen novým tvůrčím procesům. Výstava secese v Obecním domě je novým technologiím nakročena, žáci si mohou vyzkoušet již zmiňovaný počítač zabudovaný ve staré školní lavici a interaktivně vytvářet vlastní secesní interiér, nebo využívat tablety pověšené na stěny vedle objektů a dozvědět se podrobnosti o vybraných předmětech. I díky tomu věřím, že právě práce na animovaném filmu s využitím již připravených podkladů je pro žáky také zajímavá a přínosná.

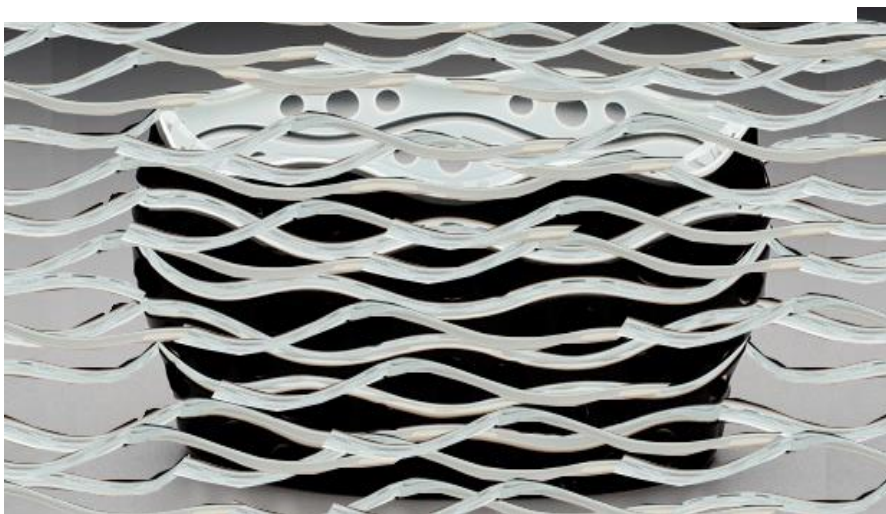
Obr. 1: PRACOVNÍ LIST – ŠATY, zdroj: www.upm.cz

Obr. 2: PRACOVNÍ LIST, zdroj: www.upm.cz

Obr. 3: ANIMOVANÝ FILM – PÍKNIK, zdroj: vlastní tvorba

Obr. 4: ŽARDINIÉRA – ŽIVÝ OBRAZ, zdroj: vlastní tvorba

Obr. 5: ŽIVÝ OBRAZ, zdroj: vlastní tvorba

ZÁVĚR

„Film a elektronická média během uplynulých osmdesáti let drasticky změnily způsob, jak vnímáme svět (a sebe samotné), přitom až příliš přirozeně přijímáme ohromná kvanta informací, která nám doručují v masivních dávkách, aniž bychom se ptali, jak nám sdělují to, co sdělují“ (Monaco, 2004). Je tedy stále podstatnější rozumět filmům a médiím a filmová výchova má proto ve škole své důležité postavení. Film lze využívat v rámci různých předmětů, ale významné je jeho propojení s předmětem výtvarné výchovy.

Film, jako umělecké dílo, představuje pro tvůrce možnost vyjadřovat své názory, svůj vnitřní svět, „své nitro, tedy svět pohnutek a nejasných předtuch, podobně jako básník či spisovatel, ale mnohem sugestivněji, protože sféra podvědomí, vyjádřená filmem, má viditelnou a slyšitelnou konkrétnost“ (Perkner, Kopaněvová a Bílková-Belnayová, 1988).

Filmová výchova napomáhá žákům rozumět světu médií, reklamy i tomu, že film je druhem umění, skrze které k nám jeho autor promlouvá i díky kterému sami žáci mohou vyjadřovat své myšlenky a poodhalit svůj vnitřní svět.

„Filmová výchova je způsob, jak mladému člověku zcela přirozenou cestou zprostředkovat porozumění právě tomu světu, ve kterém žije (...) v dnešní době je již film jako médium zcela zažitý způsob vyjadřování“ (Petříček, 2007).

Filmová, mediální a počítačová gramotnost je v dnešní době stále důležitější. Proto je více než žádoucí zahrnout film do vyučování a při praktické výuce filmu žákům poodhalit taje filmařské profese. Zejména animovaný film pak propojuje požadavky dnešní doby na porozumění filmovým a reklamním trikům a efektům, se kterými se žáci denně setkávají.

V zahraničí existuje velké množství iniciativ, které cílí na filmové vzdělání a praktickou výuku filmové tvorby a animace. V České republice je také množství institucí, které nabízí řadu kurzů a workshopů, ale situace na školách a v rámci výtvarné výchovy by se mohla v mnohém inspirovat u zahraničních projektů. Bakalářská práce poukazuje na domácí i zahraniční iniciativy, které se zabývají filmovou výchovou. Didaktická část představuje pro-

pojení filmové výchovy s výchovou výtvarnou v rámci výstavy secesního umění v Obecním domě v Praze. Bakalářská práce je doplněna o praktickou část – metodické materiály seznamující žáky se základy animované tvorby, animačními technikami a tvůrci animovaných filmů; pracovní listy jsou určeny žákům i učitelům s cílem usnadnit jim cestu k uchopení filmu jako druhu umění a najít styčné body výtvarné a filmové výchovy.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ:

25 fps [online]. 2012. [cit. 2016-02-25]. Dostupné z: <http://25fps.cz/>.

ACMI. Australian Centre for the Moving Image. Education [online]. 2012- 2016. [cit. 2016-02-14]. Dostupné z: <https://www.acmi.net.au/education>.

ADLER, Rudolf. Filmová/audiovizuální výchova. Proč a jak. Metodický portál RVP [online]. 14. 3. 2011 [cit. 2016-02-16]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/10785/filmova-audiovizualni-vychova.-proc-a-jak.html/>

AEROŠKOLA: *Filmová výchova pro děti, školy i dospělá* [online]. Kino Aero [cit. 2016-02-06]. Dostupné z: <http://www.aeroskola.cz>.

A FRAMEWORK FOR FILM EDUCATION. [online]. 2015. 15 s.[cit. 2016-02-08]. Dostupné z: <http://www.bfi.org.uk/sites/bfi.org.uk/files/downloads/%20bfi-a-framework-for-film-education-brochure-2015-06-12.pdf>.

ANIMÁNIE [online]. Dostupné z: <http://www.animanie.cz>.

ANIMUJ.CZ [online]. Wordpress. [cit. 2016-02-25]. Dostupné z: <http://animuj.cz>.

ASOCIACE ČESKÝCH FILMOVÝCH KLUBŮ. *Film a škola* [online]. nextWEB, 2010 [cit. 2016-02-06]. Dostupné z: <http://www.filmaskola.cz/>

AUMONT, Jacques. *Obraz*. 1. vyd. V Praze: Akademie múzických umění, 2005. ISBN 80-7331-45-7.

AUSTRALIAN CHILDREN'S TELEVISION FOUNDATION. Education. [online]. 2013. [cit. 2016-02-14]. Dostupné z: <http://actf.com.au/education>.

AUSTRALIAN SCREEN. Australia's audiovisual heritage online. Education. [online]. 2016 NFSA. [cit. 2016-02-14]. Dostupné z: <http://aso.gov.au/>

BAOBAB [online]. [cit. 2016-02-28]. Dostupné z: <http://www.baobab-books.net/>.

BEDNAŘÍK, Pavel. Filmová výchova v ČR 2015. *Kancelář Kreativní Evropa/MEDIA* [online]. 2015. Dostupné z: <http://www.mediadeskcz.eu/publication/?path=publikace%2Ffilmova-vychova-2015-cz-mail.pdf&categoryId=5&do=download>.

BORSKÝ, Martin. Animace ve výuce. 1. ZŠ Rakovník [online]. 11. 05. 2015 [cit. 2016-02-07]. Dostupné z: <http://1zsrako.cz/clanky/skola/animace-ve-vyuce>.

BRITISH FILM INSTITUTE. BFI Film Forever. Framework for Film Education. [online]. [cit. 2016-02-08]. Dostupné z: <http://www.bfi.org.uk>.

BUBEC [online]. 2016 Studio Bubec [cit. 2016-02-07]. Dostupné z: <http://www.bubec.cz>.

CAMERA-ETC [online].[cit. 2016-02-13]. Dostupné z: <http://www.camera-etc.be/home/>.

CARROLL, Noel. Definování pohyblivého obrazu. Iluminace č. 2. Praha. NFA.

CENTRE FOR EDUCATION AND ANIMATION [online]. 2009 The Animation Workshop [cit. 2016-02-13]. Dostupné z: <http://www.cap.animwork.dk/en>

CENTRUM SZTUKI DZIECKA W POZNANIU. Film [online]. [cit. 2016-02-13]. Dostupné z: <http://www.csdpozn.pl>.

CINECLUB. Adding film into your children's university offer. Children's university [online]. 2014 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z: https://www.childrensuniversity.co.uk/media/12812/cineclub_-_cu_literacy_resource_copy.pdf.

COMMUNICACIÓN COMUNITARIA A.C. [online]. [cit. 2016-02-14]. Dostupné z: <http://www.comunicacioncomunitaria.com.mx/index.php/en/>.

DFI. Danish Film Institute. Children and Youth [online]. [cit. 2016-02-13]. Dostupné z: <http://www.dfi.dk>.

DIGITAL MOVIES. Movie-Making for Kids [online]. [cit. 2016-02-14]. Dostupné z: http://web.archive.org/web/20071228182017/http://www.town4kids.com/town4kids/kids/digitalmedia/moviemaking/movie_main.htm.

EYE. Education [online]. [cit. 2016-02-13]. Dostupné z: <http://eyefilm.nl>.

FILM EDUCATION. The Film Education Website [online]. [cit. 2016-02-14]. Dostupné z: <http://filmeducation.org>.

FILM FOREVER. Supporting UK Film. BFI Plan 2012-2017 [online]. Říjen 2012. 46 s. [cit. 2016-02-10]. Dostupné z: <http://www.bfi.org.uk/sites/bfi.org.uk/files/downloads/bfi-film-forever-2012-17.pdf>.

FILM VÝCHOVA [online]. 2016. Dostupné z: <http://filmvychova.cz/>

FILMOVÁ TVORBA [online]. 2016 Filmová tvorba – Markéta Novotná. Dostupné z: <http://www.filmova-tvorba.cz/>.

FILMSTREET. Watch real filmmakers and have a go yourself [online]. [cit. 2016-02-14]. Dostupné z: <http://filmstreet.co.uk>.

FÍS FILM PROJECT. Introducing film into the primary classroom. [online]. [cit. 2016-02-13]. Dostupné z: <http://www.fisfilmproject.ie/>

GLOSÝ O ANIMOVANÉM FILMU [online]. 2016 Pavel Hruboš. Dostupné z: <http://glosy.animace.com/>.

GYMNÁZIUM JANA KEPLERA PRAHA [online]. 2014. Dostupné z: <http://www.gjk.cz>

HAYES, Ruth. Thaumatrope [online]. Random motion animation by Ruth Hayes. 2005 [cit. 2016-02-27]. Dostupné z: <http://www.randommotion.com/html/thauma.html>.

HLÁVKOVÁ, Marie. Videoart a jeho začlenění do výuky na ZŠ, ZUŠ a SŠ. Konference INSEA, Brno. 20. 11. - 22. 11. 2008. z Artslexikon.cz

JAZYKOVÉ GYMNÁZIUM PAVLA TIGRIDA. Ostrava Poruba. [online]. 2014. WebConsult.cz. Dostupné z: <http://www.jazgym.cz>

KIDSCAM. Animatiefilmstudio voor kinderen en jongeren [online]. 2016 Kidscam vzw. [cit. 2016-02-13]. Dostupné z: <http://kidscam.be>.

- KLUB ILUSTRÁTORŮ DĚTSKÉ KNIHY [online]. [cit. 2016-02-28]. Dostupné z: <http://www.klubilustratoru.cz/>.
- KRÁTKÁ, J. a VACEK, P. Problém audiovizuální edukace. PDF soubor. [online]. 5 s. [cit. 2016-02-16]. Dostupné z: <http://educoland.muni.cz/down-545/>.
- KREATIVNÍ EVROPA. Dílčí program MEDIA. [online]. [cit. 2016-02-13]. Dostupné z: www.mediadeskcz.eu.
- KROTKÝ, Jan. Animační techniky digitálním fotoaparátem [online]. Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů RVP. 14. 01. 2011 [cit. 2016-02-14]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/9825/ANIMACNI-TECHNIKY-DIGITALNIM-FOTOAPARATEM.html/>.
- KUCIÁNOVÁ, Hana. Strom po celý rok – animace [online]. Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů RVP. 2008 [cit. 2016-02-18]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/2356/strom-po-cely-rok-animace.html/>.
- LACMA 50. Art + Film. Exhibitions, Education, Programs. [online]. [cit. 2016-02-14]. Dostupné z: http://www.lacma.org/art_film.
- LA MANTENA. Asociación de Cine para Niñas y Niños, A.C. [online]. 2002-2016, La Mantena, A.C. Créditos. [cit. 2016-02-14]. Dostupné z: <http://www.lamatatena.org/noticias.html>.
- LANIER, T., NICHOLS, C.: Filmmaking for Teens: Pulling Off Your Shorts. Michael Wiese Productions, 2. vydání, 2010. ISBN 978-1932907681.
- LOMMEFILM. [online]. [cit. 2016-02-13]. Dostupné z: <http://www.lommefilm.dk>.
- LIPOVSKÁ, Alexandra. Soudobé snahy o prosazení filmové/audiovizuální výchovy ve všeobecném vzdělávání. Praha, 2015. 85 s. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta.
- MAKING MOVIES MATTER. Report of the Film Education Working Group. British Film Institute. [online]. 1999. [cit. 2016-02-13]. Dostupné z: http://sic.conaculta.gob.mx/centrodoc_documentos/21.pdf
- MEANDER [online]. Jan Čumlivski a Onkubator [cit. 2016-02-28]. Dostupné z: <http://www.meander.cz/>.
- MEDIASMARTS. Canada's Centre for Digital and Media Literacy. [online]. [cit. 2016-02-14]. Dostupné z: <http://mediasmarts.ca/>.
- METODICKÝ PORTÁL RVP. Inspirace a zkušenosti učitelů. Články. [online]. [cit. 2016-02-18]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/>.
- MIKK, Jaan. Učebnice: budoucnost národa. Překlad David Greger. *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido, 2007. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. ISBN 978-80-7315-148-5.
- MONACO, James. Jak číst film: Svět filmů, médií a multimédií. Praha: Albatros, 2004. ISBN 80-00-01410-6.
- MUZEUM KARLA ZEMANA. Workshopy animace a trikové tvorby [online]. 2016. Artio. [cit. 2016-02-07]. Dostupné z: <http://www.muzeumkarlazemana.cz/cz/workshopy-animace/workshopy-animace-a-trikove-tvorby>.

NAKLADATELSTVÍ ALTER. Učebnice, učební pomůcky a odborné publikace. Poslání učebnice [online]. 2012 [cit. 2016-02-18]. Dostupné z: <http://www.alter.cz/nakladatelstvi/poslani-ucebnice>.

NAPOLI [online]. [cit. 2016-04-12]. Dostupné z: <http://www.napolistranky.cz/>.

NÁRODNÍ FILMOVÝ ARCHIV [online]. [cit. 2016-02-13]. NFA Laboratory, ©2016. Dostupné z: www.nfa.cz.

NAVRÁTILOVÁ, Martina. Loutkový film [online]. 25. 6. 2007 [cit. 2016-02-25]. 25 fps, z.s. ©2012. Dostupné z: <http://25fps.cz/2007/loutkovy-film/>.

NEJKRÁSNĚJŠÍ ČESKÉ KNIHY ROKU [online]. PNP - památník národního písemnictví. [cit. 2016-02-18]. Dostupné z: <http://www.pamatniknarodnihopisemnictvi.cz/>.

NFA. Charakteristika pojetí filmové výchovy, příklady dobré praxe v evropských zemích a možnosti implementace v ČR. 2015. [online]. 21 s. [cit. 2016-02-08]. Dostupné z: <http://filmvychova.cz/wp-content/uploads/2015/05/Charakteristika-FAV-a-p%C5%99%C3%ADklady-dobr%C3%A9-praxe-EU-final-kor2.pdf>.

PASTOROVÁ, Markéta., TOMEK, K.: Filmová výchova ve školách? [online]. Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů RVP [cit. 2016-02-29]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/s/N/1510/FILMOVA-VYCHOVA-VE-SKOLACH.html/>.

PERKNER, S., KOPANĚVOVÁ, G., & BÍLKOVÁ-BELNAYOVÁ, K. (1988). Řeč dramatu : (umění vnímat umění). Film a televize. Praha: Horizont.

PETŘÍČEK, Miroslav. Myšlení obrazem: průvodce současným filosofickým myšlením pro středně nepokročilé. Vyd. 1. Praha: Herrmann & synové, 2009. ISBN 978-80-87054-18-5.

PETŘÍČEK, Miroslav. Několik důvodů, proč by měla být filmová/audiovizuální výchova součástí vzdělání. In: *Metodický portál RVP* [online]. 8. 10. 2007. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/1633/NEKOLIK-DUVODU-PROC-BY-MELA-BYT-FILMOVAAUDIOVIZUALNI-VYCHOVA-SOUCASTI-VZDELAVANI.html>.

PEREZ, Ralph David. A philosophy of Film education. [online]. 2007. 211s. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.470.3020&rep=rep1&type=pdf>.

PROVOZ Hlubina. *Cineport* [online]. 2013-2016. Dostupné z: <http://provoz.net/prostory/mtz>.

RVP. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: MŠMT, 2013. 142 s. [cit. 2016-02-08]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/file/433_1_/.

SCREENING LITERACY: Case Studies. 2012 [online]. 46 s. [cit. 2016-02-08]. Dostupné z: <http://edition.pagesuite-professional.co.uk//launch.aspx?eid=f04523a5-46c5-471d-a466-441e23031aa7>.

SCREENING LITERACY: Country Profiles. 2012 [online]. 50 s. [cit. 2016-02-08]. Dostupné z: <http://edition.pagesuite-professional.co.uk//launch.aspx?eid=bbc6dbb3-185f-4775-ba54-c3d343c90e40>.

SCREENING LITERACY. Executive Summary. 2012 [online]. 24s. [cit. 2016-02-08]. Dostupné z: <http://edition.pagesuite-professional.co.uk//launch.aspx?pbid=25c57922-2908-45b5-b752-e891849e520f>.

SECESE – VITÁLNÍ UMĚNÍ 1900. Uměleckoprůmyslové muzeum UMP [online]. [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <http://www.upm.cz>.

SHOWING FILMS AND OTHER AUDIOVISUAL CONTENT IN EUROPEAN SCHOOLS: Obstacles and best practices. Final Report. 2015. [online]. 86 s. [cit. 2016-02-10]. Dostupné z: http://www.gabinetecomunicacionyeducacion.com/sites/default/files/field/adjuntos/report_film_ed.pdf.

SHOWING FILMS AND OTHER AUDIOVISUAL CONTENT IN EUROPEAN SCHOOLS: Obstacles and best practices. Annexes. 2015. [online]. 436 s. [cit. 2016-02-10]. Dostupné z: <http://www.bit.ly/1CLdu7l>.

SLACHOVÁ, Markéta. Jak jsme animovali na ZUŠ Čakovice [online]. Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů RVP. 2012 [cit. 2016-02-18]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/16355/jak-jsme-animovali-na-zus-cakovice.html/>.

STATION NEXT. Station-Next.dk – ga til film. [online]. [cit. 2016-02-13]. Dostupné z: <http://www.station-next.dk>

STOP MOTION MAGAZINE [online]. 2016. Dostupné z: <http://stopmotionmagazine.net/>.

ŠKOLA DOTYKEM. Animace [online]. 4. 11. 2014 [cit. 2016-02-18]. Dostupné z: <http://www.skoladotykem.cz/materialy/animace.html>.

TERRYHO PONOŽKY [online]. 2005-2008 Union Film s.r.o. [cit. 2016-02-27]. Dostupné z: <http://www.terryhponozky.cz/>.

TOWARZYSTWO INICJATYW TWÓRCZYCH “ę”. [online]. [cit. 2016-02-13]. Dostupné z: <http://e.org.pl>.

THOMPSON, Kristin a David BORDWELL. *Dějiny filmu: přehled světové kinematografie*. 1. vyd. Praha: AMU, 2007. ISBN 978-80-7331-091-2.

ULTRAFUN [online]. Dostupné z: <http://www.ultrafun.eu>.

UNICEF KINDERRECHTEN FILMFESTIVAL. [online]. [cit. 2016-02-13]. Dostupné z: <http://www.krff.nl>.

VANČÁT, Jaroslav. Jak se proměňuje obsah výtvarné výchovy v důsledku uplatnění nových médií a jak je možné využívat informační a komunikační technologie ve výuce VV [online]. Metodický portál RVP. 4. 2. 2016 [cit. 2016-02-25]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/20669/jak-se-promenuje-obseh-vytvarne-vychovy-v-dusledku-uplatneni-novych-medii-a-jak-je-mozne-vyuzivat-in.html/>.

VOBOŘILOVÁ ŠTŮLOVÁ Lucie. Animovaný film a minimalistické sklony [online]. Metodický portál RVP. 19. 12. 2008 [cit. 2016-02-13]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/2831/ANIMOVANY-FILM-A-MINIMALISTICKE-SKLONY.html/>.

VFX CZ. Český web o vizuálních efektech [online]. 2014 [cit. 2016-02-25]. Dostupné z: <http://vizualniefekty.cz/>.

WAJDA SCHOOL [online]. [cit. 2016-02-13]. Dostupné z: <http://www.wajdaschool.pl>.

ZLATÁ STUHA [online]. IBBY 2014 [cit. 2016-02-28]. Dostupné z: <http://www.zlatastuha.cz/>.

ZLÍN FILM FESTIVAL. Mezinárodní festival filmů pro děti a mládež [online]. Filmfest. [cit. 2016-02-13]. Dostupné z: <http://www.zlifest.cz>.